

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 20 marca 2023 r.

Poz. 2985

UCHWAŁA NR XLIX/559/23 RADY MIEJSKIEJ W GOSTYNIU

z dnia 9 marca 2023 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gostyń na lata 2023-2026"

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2023 roku poz. 40) w związku z art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2022 r. poz. 840), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Gostyniu uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gostyń na lata 2023-2026", który stanowi załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gostynia.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
(-) Mirosław Żywicki

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY GOSTYŃ
NA LATA 2023 - 2026**

GOSTYŃ 2022

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	14
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	14
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	16
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	24
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	24
5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030.....	24
5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030.....	25
5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	26
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	28
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	28
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	29
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	31
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestrów zabytków.....	32
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	36
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	46
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	47
6.5. Zabytki archeologiczne.....	48
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	49
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	53
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	54
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	59
7. Dziedzictwo niematerialne.....	62

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	66
8.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	66
8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	77
8.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej..	89
8.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	90
9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	91
10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	101
11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami....	104
11.1. Gminna ewidencja zabytków.....	104
11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	104
11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	105
11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	107
11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	107
12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	111
13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	112
14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	113

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowi winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie

edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Gostyń związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Gostyń na lata 2023-2026 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Gostyń położona jest w środkowo-zachodniej Polsce, w województwie wielkopolskim, w odległości ok. 60 km na południe od Poznania i ok. 30 km na wschód od Leszna. Posiada status gminy miejsko-wiejskiej i stanowi jedną z siedmiu gmin tworzących powiat gostyński, zajmując 16,9% jego powierzchni w północno-zachodniej części. Siedzibą gminnych władz samorządowych jest miasto Gostyń, o średniowiecznym rodowodzie, położone w centralnej części gminy i zajmujące ok. 8 % jej powierzchni, rozlokowane nad rzeką Kanią, przy skrzyżowaniu dróg krajowej nr 12 i wojewódzkiej nr 434. Gostyń, największy ośrodek osadniczy gminy, pełni rolę wielofunkcyjnego ośrodka ponadgminnego i jest siedzibą starostwa powiatowego. Również wcześniej, do 1975 r. Gostyń był miastem powiatowym w województwie poznańskim. W latach 1975 – 1998 gmina administracyjnie należała do ówczesnego województwa leszczyńskiego.

Według danych GUS za 2021 r., powierzchnia gminy wynosi 137,3 km², w tym 11,1 km² zajmuje miasto. Użytki rolne, z przewagą gleb wysokich klas bonitacyjnych, zajmują ok. 76% powierzchnia gminy, stąd jej głównie rolniczy charakter, natomiast lasy zajmują 13%, a 11% powierzchni gminy stanowią

tereny zabudowane, wody, nieużytki i inne grunty. Północna część gminy objęta jest ochroną przyrodniczą, jako obszar o szczególnych walorach przyrodniczych została włączona do Krzywińsko-Osieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W jego skład wchodzi położony koło Starego Gostynia rezerwat „Torfowisko Źródłowe w Starym Gostyniu”. Przez gminę przebiega korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym, który rozciąga się wzdłuż dolin Kanatu Obry i rzeki Kani.

Gmina Gostyń zamieszkiwana jest przez 27 278 stałych mieszkańców, w tym w mieście – 19 414 osób, w gminie – 7 864 (dane UM Gostyń z 31.12.2021 r.), którzy stanowią ok. 37% ludności zamieszkującej powiat. Gęstość zaludnienia wynosi 204 os./km². Strukturę osadniczą tworzą miasto Gostyń z wyodrębnionymi osiedlami: Pożegowo, Konstytucji 3 Maja, Prawobrzeżnego Gostynia oraz 21 wsi sołeckich: Brzezcie, Bogusławki, Czachorowo, Czajkowo, Dalabuszki, Daleszyn, Dusina, Gola, Kosowo, Krajewice, Kunowo, Osowo, Ostrowo, Siemowo, Sikorzyn, Stankowo, Stary Gostyń, Stężycza, Szczodrochowo, Tworzymirki, Ziółkowo, obejmujących 35 miejscowości.

Gmina graniczy z sześcioma jednostkami administracyjnymi, które należą do czterech powiatów:

- od północy z gminą Dolsk, powiat śremski,
- od północnego zachodu z gminą Krzywiń, powiat kościański,
- od zachodu z gminą Krzemieniewo, powiat leszczyński,
- od południowego zachodu z gminą Poniec, powiat gostyński,
- od południa z gminą Krobia, powiat gostyński,
- od wschodu z gminą Piaski, powiat gostyński.

Jednostki osadnicze gminy łączą drogi gminne długości 43,531 km, w tym na terenie miasta 28,232 km, a także drogi powiatowe - 24 odcinki o długości 67,551 km. Przez gminę przebiegają również drogi: krajowa nr 12 relacji Dorohusk - Puławy – Kalisz - Jarocin - Gostyń - Leszno – Głogów; wojewódzkie nr 434: Łubowo – Kostrzyn - Kórnik- Śrem- Gostyń- Rawicz, oraz nr 308: Nowy Tomyśl - Grodzisk Wielkopolski - Kościan – Kunowo. Obecnie trwa budowa obwodnicy Gostynia w ciągu drogi wojewódzkiej nr 434 na skrzyżowaniu z DK nr 12. Tereny gminy przecinają jednotorowe linie kolejowe: nr 360 Leszno – Kąkolewo – Gostyń – Jarocin wykorzystywana fragmentarycznie w ruchu towarowym oraz nieczynne już, które stanowiły połączenie Gostynia z Kościanem oraz z Krobią, obecnie z częściowo rozebrany torowiskiem w kierunku Krobi.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski prof. Jerzego Kondrackiego, gmina położona jest w makroregionie Pojezierza Leszczyńskiego, mezoregionie Pojezierza Krzywińskiego (część północna) oraz makroregionie

Niziny Południowowielkopolskiej, w mezoregionach – Wysoczyzny Leszczyńskiej i Wysoczyzny Kaliskiej (część południowa). Ukształtowanie powierzchni gminy jest zróżnicowane, powstało podczas zlodowacenia środkowopolskiego – część południowa i zlodowacenia bałtyckiego – część północna. W północnej i północno – wschodniej części regionu występuje pagórkowata rzeźba terenu charakterystyczna dla nizinnego krajobrazu młodoglacjalnego, z przewagą m.in. wałów moren czołowych i pagórków moreny dennej oraz wyżłobionych przez wody lodowcowe głębokich rynien i zagłębień wytopiskowych zajętych przez torfowiska i Pradolinę Obry (Kanału Obry). Natomiast w południowej części gminy występują formy charakterystyczne dla krajobrazu staroglacjalnego - równinna wysoczyzna, na których występują dobre gleby, intensywnie wykorzystywane rolniczo, przecięte Pradolina Kani. Głównymi ciekami gminy są Kanał Obry przepływający równoleżnikowo, rzeka Kania, jego lewy dopływ, przepływająca przez gminę w kierunku północno-południowym.

Na terenie gminy występują udokumentowane zasoby bogactw naturalnych w postaci węgla brunatnego - złoża „Gostyń” w południowo-zachodniej części gminy (rozpoznane wstępnie, nie eksploatowane) oraz trzy złoża kruszywa naturalnego, zlokalizowane w Tworzymirkach, w okolicach Gostynia i Starym Gostyniu.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła we wczesnym średniowieczu, wówczas okolice zasiedlało plemię Obrzan. Ośrodki osadnicze znajdowały się m.in. w Dusinie, Daleszynie, okolicach Kunowa, w Siemowie i Starym Gostyniu. Historyczne źródła pisane wskazują, iż w okresie średniowiecza kształtowała się obecna sieć osadnicza gminy. Taką metrykę posiada bardzo wiele miejscowości z terenu gminy, np. Kosowo wymieniane jest w źródłach od 1230 r., Tworzymirki wzmiankowane są w 1246 r., Osowo w 1258 r., Szczodrochowo w 1285 r., Siemowo w 1288 r., Daleszyn w 1300 r., Gola wzmiankowana jest w 1301 r., Bogusławki w 1309 r., Ostrowo w 1334 r., nazwy Brzezcie, Czachorowo, Kunowo i Ziółkowo pojawiają się w źródłach w 1337 r., natomiast Dalabuszki w 1386 r., Krajewice w 1387 r., Dusina wymieniana jest w 1401 r., Sikorzyn w 1420 r., a Czajkowo w 1444 r. Historia Gostynia natomiast sięga 1278 r., kiedy to książę wielkopolski Przemysław II wydał w Zbąszyniu przywilej lokacyjny dla komesa Mikołaja Przedpełkowica herbu Łódzia, mocą którego nad rzeką Kanią założone zostało na prawie magdeburskim miasto Gostyń, korzystnie usytuowane przy ważnym trakcie handlowym wiodącym ze Śląska przez Krobień, Śrem, do Poznania.

Obecnie do najstarszych elementów w strukturze przestrzennej miasta należy grodzisko przylegające bezpośrednio do średniowiecznego założenia miejskiego, stanowiące pozostałość obronno-rezydencjonalnej siedziby rycerskiej założyciela miasta; po warowni pozostał kopiec nazywany „Górą Zamkową”, na którym odkryto kamienny fundament wieży i piwnice oraz liczne artefakty.

Nazwę miasta przyjęto od pobliskiego grodu Gostyń, ob. Stary Gostyń, wzmiankowanego w 1258 r., który w XIII w. stracił walory obronne z powodu opadnięcia wód w jeziorze. Nazwa Gostynia wywodzi się od znanego w średniowieczu imienia Gostek lub Goston. Miasto miało wytyczony regularny układ ulic z rynkiem pośrodku, nie posiadało murów obronnych. Parafię erygowano w XIII w., na początku XIV w. pojawia się też pierwsza wzmianka o kościele parafialnym w Gostyniu i jego proboszczach. Proboszcz Przeclaw występuje w źródłach w 1310 i 1315 roku, a w 1324 r. wymieniany jest proboszcz Andrzej. W 1337 r. wnuk założyciela Gostynia Mikołaj Wojciechowicz przyznał miastu szereg przywilejów zawartych w ordynacji miejskiej, co spowodowało rozwój gospodarczy miasta. Z tego też roku pochodzi wzmianka o nauczycielu Janie i funkcjonowaniu szkoły dla chłopców. W 1393 r. nowym właścicielem miasta został potężny ród wywodzący się z Łużyc – Wezenborgowie, z którego inicjatywy w latach 1418 – 1436 wzniesiono kościół p.w. św. Małgorzaty. W XV w. miasto zostało otoczone drewniano-ziemnymi obwarowaniami, w których znajdowały się cztery bramy: Kaliska (od wschodu), Leszczyńska (od zachodu), Zamkowa (od wschodu w kierunku zamku), Nowe Wrota (od południa). Od 1444 roku Gostyń należał do rodu Macieja Borka Osieckiego z Osiecznej, który zmienił nazwisko na Gostyński. Jego synowie – Mikołaj, Maciej i Piotr Borkowie Gostyńscy podzielili się w 1462 r. dobrami: Mikołaj otrzymał Osieczną, a Maciej i Piotr miasto Gostyń z wsiami: Bodzewko, Podrzecze, Dusina, Pożegowo, Brzezie, Czachorowo, Czajkowo oraz kilka wsi z klucza Osiecznej.

W 1572 r. w księgach miejskich odnotowano pierwszą wzmiankę o dość licznej kolonii szkockiej w Gostyniu. Na teren gminy i sąsiednich Szkoci przybywali do 2 poł. XVIII w., opuszczając swoją ojczyznę z powodu prześladowań religijnych i przyczyn ekonomicznych. Głównym zajęciem tej mniejszości, której większość się spolonizowała i dokonała konwersji na katolicyzm, był handel i rzemiosło. Znaną rodziną, która znacznie się wzbogaciła, byli Jungowie, a najważniejsze funkcje w samorządzie miejskim pełnili przedstawiciele rodziny Lokich, (zmieniła nazwisko na Lokiewicz), z której Jan Lokiewicz był długoletnim radnym, wójtem, również burmistrzem. Burmistrzami byli też inni przedstawiciele tej społeczności: Aleksander Tamson i Andrzej

Turkan, natomiast Franciszek Turkan był radnym, a jego brat Andrzej proboszczem w kongregacji filipinów. Świadectwo swojego umiłowania do drugiej ojczyzny Szkoci dali w okresie wojny polsko-szwedzkiej, kiedy wspierali walkę z najeżdżcą.

W 1595 r. Zygmunt Borek Gostyński sprzedał połowę miasta Stanisławowi Radzewskiemu. Odtąd miasto miało jeszcze kilku właścicieli. W 1677 r. stało się własnością Zofii Konarzewskiej, w XVIII w. Mycielskich i Dobrzyckich, w 1 połowie XIX w. należało do Węsierskich. W 1836 r. Gostyń przestał być miastem prywatnym.

Od 2 poł. XV w. do 1 poł. XVII w. trwały czasy świetności miasta, w którym rozwijało się prężnie rzemiosło i handel. Natomiast od 2 poł. XVII w. postępował stopniowy upadek miasta, m.in. w czasie potopu szwedzkiego (w 1656 r.) miasto zostało splądrowane i ograbione, a rok później zaraza zdziesiątkowała mieszkańców. Również wojna północna (1700-1721) przyniosła kolejne przemarsze wojsk i rabunki, m.in. w 1702 r. Szwedzi spustoszyli miasto i okolicę, zaś epidemia cholery w latach 1708-1712 spowodowała znaczny spadek liczby mieszkańców. Kolejna zaraza zdziesiątkowała mieszkańców Gostynia w 1752 r., a zniszczeń i uszczuplenia budżetu dokonały przemarsze wojsk podczas wojny siedmioletniej (1756–1763); w roku 1759, aby uniknąć spalenia miasta, mieszkańcy musieli zapożyczyć się, by zapłacić kontrybucję w wysokości przekraczającej roczny dochód miasta.

W wyniku II rozbioru Polski w 1793 r. obszar gminy został przyłączony do Prus i wchodził w skład prowincji Prus Południowych, w nowo utworzonym powiecie krobskim. W roku 1807 włączony został do Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. powrócił do Prus, w granicach Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Okres zaborów to również czas wzrostu osadnictwa niemieckiego, którego widowym śladem jest cmentarz ewangelicki w Daleszynie, także budynki należące w przeszłości do gminy ewangelickiej: kościół, pastorówka, szkoła ewangelicka w Gostyniu. W grudniu 1835 r. jednym z ważniejszych wydarzeń w dziejach miasta było założenie przez wielkopolskich ziemian organizacji pn. Kasyno Gostyńskie, gdzie jednak były surowo zakazane wszelkie gry hazardowe, a celami statutowymi były „zabawy i wzajemne udzielanie sobie pożytecznych wiadomości, dążących do dobra ogólnego”. Pod tak sformułowanymi działaniami jednakże propagowano wśród ziemian i włościan nowoczesne sposoby gospodarowania, szerzono oświatę i tradycje narodowe. Wydawano też „Przewodnik Rolniczo-Przemysłowy”, a w 1841 r. wzniesiono nowy gmach Kasyna Gostyńskiego, w którym obecnie usytuowany jest szpital

powiatowy. Niestety, już po dekadzie organizacja przestała funkcjonować, gdyż władze Księstwa w Poznaniu zlikwidowały Kasyno w lutym 1846 r.

W wyniku nowego podziału administracyjnego, na mocy ustawy pruskiej z dnia 6 czerwca 1887 r. Gostyń stał się siedzibą władz nowo utworzonego powiatu gostyńskiego. Miało to wpływ na rozwój miasta, w którym zaczęto wznosić nowe budynki dla licznych urzędów pruskich i urzędników, np. zniesiono okazałą siedzibę landrata, gmachy sądu i starostwa. Powstały nowe zakłady np. mleczarnia, gazownia i cukrownia. Nowy akcent w krajobraz kulturowy miasta i gminy wniosły linie kolejowe i związane z nimi obiekty. Pierwsza linia kolejowa, relacji Leszno – Gostyń – Jarocin, powstała w październiku 1888 r., kolejna powstała w 1900 r. i połączyła Gostyń z Kościanem.

Wzorem swoich przodków, którzy brali udział we wszystkich zrywach i powstaniach narodowych, mieszkańcy gminy walczyli w szeregach powstańczych zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego.

Okres międzywojenny to ponownie czas rozwoju miasta – wzniesiono m.in. budynki gimnazjum (ob. budynek liceum) i huty szkła, oraz rozwoju życia kulturalnego, przerwane wybuchem II wojny światowej.

Podczas hitlerowskiej okupacji zmieniono nazwę miasta na Gostingen, najeżdźca represjonował mieszkańców gminy, szerzyły się aresztowania, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia i grabież majątków, w październiku 1939 r. stracono na rynku w publicznej egzekucji 30 mieszkańców. Terror niemiecki spowodował, że w marcu 1940 r. pracownicy huty szkła założyli organizację konspiracyjną „Czarny Legion”, która działała również na terenie południowej Wielkopolski. Po zdekonspirowaniu w 1941 r. jej uczestnicy zostali skazani na obozy karne i koncentracyjne, wielu na karę śmierci, 12 członków zostało zgilotynowanych w Dreźnie.

W styczniu 1945 r. tereny zajmowane przez gminę zostały wyzwolone przez wojska radzieckie i rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX i początku XXI w., a obecnie podejmowane działania samorządu podnoszą atrakcyjność gminy dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Z Gostyniem związane są biografie znanych osób nie tylko w powojennej historii miasta – polityków, sportowców, naukowców czy aktorów, przede wszystkim jednak postaci historycznych, np.:

- ✓ Józef Zeidler, ur. w 1744 r., zm. w 1806 r. w Gostyniu. Kompozytor okresu klasycyzmu, nazywany polskim Mozartem. Około 1775 r. przybył do

- Gostynia, gdzie został członkiem kapeli przy klasztorze filipinów na Świętej Górze. Zachowane kompozycje religijne wykonywane są podczas corocznego gostyńskiego festiwalu „Musica Sacromontana”.
- ✓ Gustaw Eugeniusz Potworowski herbu Dębno, ziemianin, ur. w 1800 r. w Bielewie, zm. w 1860 r. w Poznaniu, oficer powstania listopadowego, polityk i działacz gospodarczy. Założyciel Kasyna Gostyńskiego, na czele którego stanął w 1838 r.
 - ✓ Wincenty Dabiński, ur. w 1863 r. w Gostyniu, zmarł w 1936 r. tamże. Działacz społeczno-polityczny, radny miejski, pierwszy po odzyskaniu niepodległości w 1919 r. starosta powiatu gostyńskiego – do 1929 r., współzałożyciel i redaktor „Ziemi Gostyńskiej”, prezes Towarzystwa Przemysłowców i Rzemieślników, prezes rady nadzorczej Banku Pożyczkowego w Gostyniu.
 - ✓ Czesław Ganowicz, ur. w 1881 r. Gostyniu, zm. w 1938 r. w Roszkowie. Lekarz, literat, filozof i działacz społeczno-polityczny, pozostawił po sobie wiele prac naukowych i literackich, w tym dramat „Dola”, wystawiony w teatrze w Poznaniu w 1913 r., dzieła filozoficzne „Trylogia ludzkiego bytu”, „Wedy”.
 - ✓ Juliusz Bronisław Wolfarth baron herbu własnego, ur. w 1888 r w Lipicy Górnej, zm. 1942 r. w Auschwitz. Oficer byłej armii austro-węgierskiej. W latach 1932–1937 starosta gostyński, objął honorowy patronat nad rozpoczętą 20 maja 1935 r. budową domu kultury.
 - ✓ Franciszek Olejniczak, ur. w 1877 r. w Poznaniu, zm. w 1965 r. w Gostyniu. Ksiądz, wychowawca, społecznik. Od 1904 r. wikariusz gostyński. Inicjator budowy gmachu gimnazjum i jego odbudowy po wojnie, kilkuletni dyrektor tej szkoły, w której wprowadził nowoczesne metody nauczania.
 - ✓ Adolf Rafał Bniński, hrabia, ur. w 1884 r. w Kosowie, zamordowany w 1942 r. przez hitlerowców. Organizator kółek rolniczych w Wielkopolsce, wojewoda poznański w latach 1923 – 1928, który zorganizował administrację terenową w oparciu o polskie ustawodawstwo, likwidując wszelkie odrębności pozostałe po Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej, Senator RP w latach 1935- 1938.
 - ✓ Władysław Tadeusz Kołomołcki, ur. w 1892 r. w Wadowicach, zm. w 1939 r. w Środzie Wielkopolskiej, prochy przeniesiono do rodzinnego grobu w Gostyniu. Geograf, przyrodnik, działacz harcerski, malarz i rysownik, legionista, od 1921 r. nauczyciel gostyńskiego gimnazjum - był autorem

ekslibrisu szkoły, propagator skautingu i harcerstwa, za co został odznaczony Krzyżem Niepodległości w 1932 r. W lokalnej prasie pisał felietony związane z harcerstwem i życiem miejscowego szkolnictwa. Od marca 1937 do maja 1938 był redaktorem naczelnym lokalnego czasopisma „Orędownik”. Dorobek malarski Władysława Kołomłockiego stanowi kilkaset prac, które znajdują się m.in. w gostyńskim muzeum oraz w klasztorze na Świętej Górze.

- ✓ Wanda Modlibowska, ur. w Czachorowie w 1909 r., zm. w 2001 r. w Łęczeczkach k/Pniew, pochowana w Gostyniu. Pilotka, rekordzistka świata w długości lotu szybowcem. Podczas II wojny światowej uczestniczka powstania warszawskiego, pierwsza emisariuszka Rządu RP do Polski w 1940 r., kurier tatrzański, żołnierz AK

O przeszłości i dawnych wydarzeniach historycznych tych ziem świadczą też miejsca pamięci i pomniki, które wpisane są nie tylko w świadomość lokalnej społeczności, ale także w krajobraz kulturowy gminy. Zostały one oznaczone w ramach projektu "Śladami historii" Należą do nich m. in.:

- na frontowej ścianie Ratusza w Gostyniu widnieje tablica poświęcona pamięci ofiar terroru hitlerowskiego z napisem "*Stąd wyszli na szaniec śmierci, by nam dać zwycięstwo, bohaterowie nasi najdrożsi. 21.X.1939 r.*";
 - na Rynku zaś wzniesiono pomnik ku czci 30 obywateli ziemi gostyńskiej rozstrzelanych przez hitlerowców 21 października 1939 r. Napis głosi: *W hołdzie obywatelom ziemi gostyńskiej zamordowanym przez hitlerowców w dniu 21.X.1939 roku. Obok znajduje się imienny wykaz ofiar;*
 - również na cmentarzu parafialnym, na grobie 30 rozstrzelanych mieszkańców, do którego złożono także prochy 9 powstańców wielkopolskich, wzniesiono Pomnik Bohaterów Ziemi Gostyńskiej. Obok poległych powstańców i rozstrzelanych umieszczono nazwiska „Czarnolegionistów” zgilotynowanych w Dreźnie oraz zamęczonych w licznych obozach pracy i obozach koncentracyjnych;
 - w 1921 r. wzniesiono jako pomnik - wotum wdzięczności za odzyskanie niepodległości w 1919 r.- gmach gimnazjum, z inicjatywy ks. Franciszka Olejniczaka, obecnie siedziba liceum;
 - w pobliżu osady leśnej Klony znajduje się pomnik upamiętniający rozstrzelanych 8 grudnia 1939 r. przez faszystów hitlerowskich sześciu polskich zakładników;

- przy ul. Strzeleckiej 28, przed budynkiem Szkoły Muzycznej znajduje się pomnik z sylwetką powstańca upamiętniający wymarsz z Gostynia batalionu powstańców-ochotników. Na tablicy widnieje napis: *„Stąd wyszli 7 I 1919 roku do walki o wolność i niepodległość powstańcy wielkopolscy z Gostynia i okolicy”*;
- na murze szkoły podstawowej nr 1 zamieszczona jest tablica pamiątkowa: *„Szkoła Podstawowa im. Czarnego Legionu w Gostyniu, Bohaterom z lat okupacji Społeczeństwo i młodzież”*;
- na ścianie biurowca huty szkła widnieje tablica *„W Hołdzie Bohaterom Czarnego Legionu”*;
- na budynku przy ul. Fabrycznej 2 jest tablica pamiątkowa ku czci zamordowanych przez hitlerowców pracowników, udziałowców i członków rady nadzorczej gostyńskiej cukrowni;
- na tzw. Górze Zamkowej wzniesiono monumentalny pomnik poświęcony *„Bojownikom z Faszyzmem i Stalinizmem; Walczącym z Bolszewizmem w latach 1919-1920; Żołnierzom Września i Polski Podziemnej; Żołnierzom biorącym udział w Walkach II Wojny Światowej na Froncie Wschodnim i Zachodnim; Zamordowanym w Katyniu, Miednoje i Charkowie”*;
- na ścianie frontowej kościoła p.w. św. Ducha widnieje tablica upamiętniająca ks. Franciszka Olejniczaka – inicjatora budowy nowego gmachu gimnazjum gostyńskiego;
- w parku przed wejściem głównym do pałacu w Kosowie usytuowany jest obelisk upamiętniający urodzonego w Kosowie prof. Stanisława Helsztyńskiego (1891-1986), anglisty, pisarza, historyka literatury, którego imię nosiła funkcjonująca tutaj do 2008 r. szkoła rolnicza.

W krajobrazie kulturowym gminy występują małe obiekty kultowe – kapliczki, figury i krzyże przydrożne, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością, świadczące nie tylko o religijności mieszkańców tego terenu, ale i o bogactwie tutejszej kultury ludowej. Widoczne są w miejscowościach: Brzezie, Czajkowo, Gola, Gostyń, Kosowo, Kunowo, Osowo, Siemowo, Stankowo, Stary Gostyń, Stężycza, Szczodrochowo, Witoldowo.

Wyjątkowymi elementami w krajobrazie gminy są żywe pomniki historii, aleje przydrożne przeważnie jednogatunkowe, liściaste, założone przy ciągach komunikacyjnych: aleja lipowa przy szosie Gostyń – Krajewice, aleja

kasztanowo-lipowa przy szosie Gola – Stary Gostyń, aleja kasztanowa przy szosie Gola – Leszno, natomiast w Kosowie aleje grabowa i jesionowa prowadzą przy drogach od i do zespołu pałacowo-parkowego.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, zwyczaje, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Gostyń na lata 2023-2026* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022, poz.

559 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),

- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zmianami)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5 art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka,

złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu

przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza

militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;

- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 81).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r., poz. 559 ze zmianami)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r., poz. 1973 ze zmianami)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty

zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r., poz. 916 ze zmianami)

Zgodnie z art. 83 a ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków. Art. 86 ust. 1a) stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie drzew lub krzewów, jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2022 r., poz. 503 ze zmianami)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorzady obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r., poz. 1899 ze zmianami)

Ustawa określa (w art. 13 ust 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Art. 96 ust. 1a stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2021 r., poz. 2351 ze zmianami)

Art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru

zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni od dnia doręczenia; niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67 ust. 1, 2-4.

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu. Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję o rozbiórce organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2022 r., poz. 1452 ze zmianami)

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 6 grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- 1) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- 2) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1497 ze zmianami).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164).

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W dokumencie wskazano konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego. Głównym celem *Strategii* jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, z których cel 2. „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich” zawiera działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. W ramach tego celu wyróżniono m.in. następujące priorytety:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2) digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Głównym celem dokumentu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych mają wpływ na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz

rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe. Projekt strategiczny pn. *Rozwój turystyki kulturowej* obejmie następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

- Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równoległe – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny. Wsparcie obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami.

Projekt strategiczny pn. *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej* ma na celu realizację działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnianiem zasobów dziedzictwa kulturowego. Zakres projektu obejmie m.in. następujące działania:

- 1) kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;
- 2) systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji.

5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Głównym celem

strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Szczególny nacisk położono na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, gdyż decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony dziedzictwa kulturowego wymieniono:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary o znaczeniu przyrodniczym i kulturowym poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenów o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonej zabudowy.

5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest

stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XVI/287/2020 z dnia 27 stycznia 2020 r.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wymieniono „Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego”. Samorząd Województwa przyjął następującą wizję rozwoju województwa wielkopolskiego: „Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.”

Istotę działań samorządu regionalnego i podstawowe funkcje do spełnienia precyzuje jego misja: „Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.”

Wyróżniono cztery cele strategiczne, a w ich obrębie jedenaście celów operacyjnych, które realizowane będą przez kierunki interwencji. Dla celu „Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu” kluczowym kierunkiem interwencji będzie wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb wymieniono rozwój wielkopolskich instytucji kultury oraz rozwój i promocję

produktów turystyki kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r.

W rozdz. II. „Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa”, pkt. 3.3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchomości, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, elementy dziedzictwa niematerialnego, szlaki kulturowe.

W rozdz. IV. „Cele polityki przestrzennej” określono osiem celów polityki przestrzennej, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej.

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1] Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m.in.:

- a) wzmocnienie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim,
- b) wyznaczanie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

2] Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m.in.:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,
- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,
- modernizację obiektów zabytkowych,
- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy,

- identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi,
 - działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca,
 - c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:
 - tworzenie parków kulturowych,
 - wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,
 - d) rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;
- 3] Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m.in.:
- a) w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:
 - wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem
 - tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania,
 - określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
 - określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
 - zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo,
 - określenie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni,
 - b) w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:
 - wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących cenne kulturowo przestrzenie miast i wsi wraz z ich otoczeniem,
 - wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności zachowania historycznych relacji wysokościowych,
 - zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach,
 - określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam,
 - c) w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:
 - wyznaczanie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na

obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),

- zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych,
- zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
- zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,

4] Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m.in.:

- a) podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kulturowe,
- b) wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:
 - organizację izb pamięci, muzeów,
 - wytyczanie lokalnych szlaków turystyki kulturowej,
 - tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowaniem tradycyjnych instrumentów muzycznych i rękodzieła.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1] Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki poprzez m.in.:

- a) efektywną ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,
- b) podnoszenie jakości, innowacyjności i konkurencyjności ofert turystycznych,
- c) poprawę estetyki miast i wsi,
- d) promowanie lokalnej kultury – tradycji i zwyczajów wielkopolskiej wsi,
- e) rozwój preferowanych specjalizacji turystyki kulturowej, krajoznawczej, biznesowej i wypoczynkowej w poszczególnych gminach.

2] Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2021 r.

Głównym celem *Programu* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbałość o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.

W przyjętym dokumencie określono 5 celów szczegółowych, którym

przyporządkowano kierunki działań:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego województwa wielkopolskiego

Kierunki działań: podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków, wspieranie ochrony zabytków archeologicznych, popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych oraz dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań: wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe, wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego, popularyzacja i upowszechnianie wiedzy na jego temat.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działań: wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne, wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych, wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla województwa.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działań: włączanie zabytków w procesy gospodarcze, włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działań: udostępnianie obiektów zabytkowych, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

CZACHOROWO

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1565/A z 30.09.1995 r.

SPICHLERZ FOLWARCZNY, mur., 1890 r.

Rejestr zabytków nr 1230/A z 17.09.1991r.

DALABUSZKI

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 1, mur., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 1491/A z 17.03.1994 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 1491/A z 17.03.1994 r.

DUSINA

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac nr 12, mur., 1865 r.,

Rejestr zabytków nr 1385/A z 23.02.1973 r.

b. park, XIX w.

Rejestr zabytków nr 1385/A z 23.02.1973 r.

GOLA

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac nr 61, mur., 4 ćw. XVIII w., przebud. k. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 563 z 5.05.1956 r.

b. park, pocz. XIX w., przekształt. k. XIX w.,

Rejestr zabytków nr 76 z 12.05.1956 r.

c. spichlerz, mur., ok. 1880 r.,

Rejestr zabytków nr 1231 z 23.09.1991 r.

d. stajnia-wozownia, mur., pocz. XX w.,

Rejestr zabytków nr 1231 z 23.09.1991r.

e. gorzelnia, mur., 1880 r.,

Rejestr zabytków nr 1231 z 23.09.1991r.

f. dom nr 66, mur., 1921 r.,

Rejestr zabytków nr 1605/A z 8.07.1996 r.

g. dom nr 67, mur., 1922 r.,

Rejestr zabytków nr 1399/A z 30.03.1993 r.

h. dom nr 68, mur., 1919 r.,

Rejestr zabytków nr 1399/A z 30.03.1993 r.

i. dom nr 69, mur., 1918 r.,

Rejestr zabytków nr 1399/A z 30.03.1993 r.

j. dom nr 70, mur., 1920 r.

Rejestr zabytków nr 1399/A z 30.03.1993 r.

GOSTYŃ

ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE MIASTA, XIII w.

Rejestr zabytków nr 118/539/A z 27.01.1956 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. ŚW. MAŁGORZATY, ul. Przy Farze:

a. kościół, mur., 2 poł. XV w., rozbud. i przeb. XVII - XVIII w., l. 60 XIX w.,

Rejestr zabytków nr 48/323/A z 7.03.1931 r.

b. brama, mur., k. XVIII w.

Rejestr zabytków nr 131/562 z 5.05.1956 r.

HOTEL POZNAŃSKI, ob. dom, pl. K. Marcinkowskiego 10, mur., pocz. XIX w.

Rejestr zabytków nr 634/1564/A z 24.07.1974 r.

ZESPÓŁ ZAJAZDU KLASZTORNEGO, tzw. Nadolnik, ul. Jana Pawła II:

a. zajazd, ob. dom nr 52, mur., 2 poł. XVIII w.,

Rejestr zabytków nr 570/A z 19.05.1956 r.

c. stajnia ob. dom nr 54, mur., 2 poł. XVIII w.,

Rejestr zabytków nr 570/A z 19.05.1956 r.

ul. Bojanowskiego

WILLA NR 1, mur., 1907 r.

Rejestr zabytków nr 1652/A z 22.12.1998 r.

ul. 1 Maja

DOM NR 4 a, 2 poł. XVIII w. - pierwotny dom rozebrany, obecny zbudowany

z zachowaniem formy historycznej

Rejestr zabytków nr 77/343 z 24.07.1951 r.

DOM NR 5, 2 poł. XVIII w. - pierwotny dom rozebrany, obecny zbudowany

z zachowaniem formy historycznej

Rejestr zabytków nr 78/344 z 24.07.1951 r.

DOM NR 7, 2 poł. XVIII w., przebudowa XX w.

Rejestr zabytków nr 80/346 z 24.07.1951 r.

ul. Powstańców Wielkopolskich

DOM NR 7, 1 ćw. XIX w. - pierwotny dom rozebrany, zbudowany nowy dom

w dawnym kształcie

Rejestr zabytków nr 547/1275 z 2.11.1971 r.

DOM NR 29, szach., 1 ćw. XIX w., cz. wymiana konstrukcji na murowaną 1929 r.,

Rejestr zabytków nr 548/1276/A z 2.11.1971 r.

KOSOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac nr 63, mur., 2 poł. XIX w., przebud. 1938 r.,

Rejestr zabytków nr 1384 z 23.02.1973 r.

- b. park, 2 poł. XIX w.,
Rejestr zabytków nr 1384 z 23.02.1973 r.
- c. gorzelnia, mur., 1939 r.,
Rejestr zabytków nr 1229/A z 17.09.1991r.
- d. spichlerz, mur., k. XIX w.,
Rejestr zabytków nr 1229/A z 17.09.1991r.
- e. spichlerz, mur., XIX/XX w.
Rejestr zabytków nr 1229/A z 17.09.1991r.

KRAJEWICE

- PARK DWORSKI, 1 poł. XIX w., przekształt. 2 poł. XIX w.
Rejestr zabytków nr 1650/A z 6.05.1998 r.

KUNOWO

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA AP., ul. Kościańska:
- a. kościół, mur., 1909 r.,
Rejestr zabytków nr 730/Wlkp/A z 29.12.2008 r.
- b. plebania nr 4, mur., 1 poł. XIX w.,
Rejestr zabytków nr 730/Wlkp/A z 27.04.1970 r.
- c. cmentarz przykościelny, XVI w.
Rejestr zabytków nr 730/Wlkp/A z 29.12.2008 r.)

STARY GOSTYŃ

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARCINA
- a. kościół, mur., XIV w., przebud. 1910-1912 r.,
Rejestr zabytków nr 327 z 12.02.1950 r. (wypis z księgi rejestru)
- b. bramka na cmentarz kościelny, mur., poł. XIX w.,
Rejestr zabytków nr 566 z 9.05.1956 r.
- c. plebania nr 39, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków nr 1282/A z 2.11.1971 r.

WITOLDOWO

- PARK DWORSKI, poł. XIX w.
Rejestr zabytków nr 1107/Wlkp/A z 10.11.1995 r.

ZIÓŁKOWO**ZESPÓŁ PAŁACOWY:**

- a. pałac nr 40, mur., 2 poł. XIX w.,
Rejestr zabytków nr 163/Wlkp/A z 6.04.2004 r.
- b. oficyna nr 41, mur., 1 poł. XIX w., nadbud. i przebud. k. XIX w.,
Rejestr zabytków nr 163/Wlkp/A z 6.04.2004 r.

c. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr 163/Wlkp/A z 6.04.2004 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

ALEKSANDROWO

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 1, mur., 4 ćw. XIX w.

b. chlew, mur., 4 ćw. XIX w.

c. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.

BRZEZIE

KAPLICZKA, mur. 2 poł. XIX w.

DOM NR 85, mur., 1909 r.

CZACHOROWO

KOSTNICA, ob. kaplica, mur., 1915 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór nr 13, mur. ok. poł. XIX w.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. oficyna nr 14, mur., 2 poł. XIX w.,

d. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

e. spichlerz, mur., 1890 r.,

f. obora, mur., pocz. XX w.,

g. obora, mur. 4 ćw. XIX w.,

h. stodoła, przebud. na owczarnię, mur., 4 ćw. XIX w.,

i. lamus-magazyn, mur., 4 ćw. XIX w.

CZAJKOWO

KAPLICZKA Z FIGURĄ MB Z DZIECIĄTKIEM, mur., 2 poł. XIX w.

KAPLICZKA Z FIGURĄ CHRYSYUSA, mur., 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. obora, mur., 3 ćw. XIX w.,

b. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

c. czworak nr 25, mur., 1920 r.

DALABUSZKI

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 1, mur., 2 poł. XIX w.,

b. owczarnia, mur., pocz. XX w.,

c. park, 2 poł. XIX w.

DALESZYN

CMENTARZ EWANGELICKI, k. XVIII w. (?)

SZKOŁA, nr 76, mur. 1912 r.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. rządówka z mleczarnią, ob. dom mieszkalny nr 38, mur., k. XIX w.,
- b. stajnia, nr 36, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. obora, nr 38, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. czworak nr 34, 2 poł. XIX w.

DUSINA

SZKOŁA, ob. dom mieszkalny nr 1, mur., ok. 1910 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

- a. pałac nr 12, mur., 1865 r.,
- b. park, XIX w.,
- c. dom ogrodnika, mur., ok. 1870 r.,
- d. sześciorek nr 8, mur. 1906 r.

GOLA

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac nr 61, mur., 4 ćw. XVIII w., przebud. k. XIX w.,
- b. oficyna nr 62, mur., 1 poł. XIX w., rozbud. k. XIX w.,
- c. park, pocz. XIX w., przekształt. k. XIX w.,
- d. spichlerz, mur., ok. 1880 r.,
- e. stajnia-wozownia, mur., pocz. XX w.,
- f. obora, mur., XIX w.,
- g. cieleńnik, mur., k. XIX w.,
- h. gorzelnia, mur., 1880 r.,
- i. brama, mur., XIX w.,
- j. dom nr 66, mur., 1921 r.,
- k. dom nr 67, mur., 1922 r.,
- l. dom nr 68, mur., 1919 r.,
- ł. dom nr 69, mur., 1918 r.,
- m. dom nr 70, mur., 1920 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO:

- a. dworzec kolejowy, mur., l. 80 XIX w.,
- b. dom pracowników kolei nr 80, mur., l. 80 XIX w.,
- c. budynek gospodarczy, mur., l. 80 XIX w.

GOSTYŃ

ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE MIASTA, XIII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. PW. ŚW. MAŁGORZATY, ul. Przy Farze:

- a. kościół, mur., 2 poł. XV w., rozbud. i przeb. XVII - XVIII w., l. 60 XIX w.,
- b. brama, mur., k. XVIII w.,
- c. kaplica grobowa rodziny Węsierskich, mur., 3 ćw. XIX w.,
- d. kaplica grobowa rodziny Budziszewskich i Modlibowskich, mur., 3 ćw. XIX w.,
- e. cmentarz przykościelny, 2 poł. XIV w.,
- e. ogrodzenie, mur., XIX w.,
- f. plebania nr 2, mur., 1882, rozbud. 1 ćw. XX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO, od 1945 rzym.-kat. p.w. Św. Ducha i Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Wrocławska:

- a. kościół, mur., 1905–1909 r.,
 - b. pastorówka, ob. biura nr 255 a, mur., 1904 r.,
 - c. szkoła ewangelicka, ob. przedszkole nr 255, mur., 1901 r.
- KAPLICA SZPITALNA, pl. K. Marcinkowskiego, mur., 1 ćw. XX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO, ul. Jana Pawła II:

- a. cmentarz, pocz. XX w.
- b. kaplica grobowa Franciszki Hasińskiej, mur., 1913 r.
- c. brama, mur., pocz. XX w.

CMENTARZ KATOLICKI, ul. Fabryczna, 4 ćw. XIX w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, ob. park, ul. Strzelecka, 1817 r., powiększony 1894 r.

RATUSZ, Rynek nr 2, mur., 1910-1912 r.

STAROSTWO, ul. Wrocławska nr 256, mur., 1909 r.

SĄD, ul. Sądowa nr 1, mur., 1909 r.

GIMNAZJUM, ob. LO, ul. Wrocławska nr 10, mur., 1922–1924 r., cz. zniszczony 1945 r., odbud. 1945–1946 r.

SZKOŁA, ul. Kościelna nr 4, mur., 1881 r.

SZKOŁA ob. dom, ul. Powstańców Wlkp. 20, mur., pocz. XX w.

SZPITAL ŚWIĘTEGO DUCHA, ob. muzeum, ul. Kościelna 5, mur., 1903 r.

KINO „POD KOPUŁĄ”, ul. Bojanowskiego nr 7, mur., l. 30 XX w.

BANK, ob. ZUS, ul. Nowe Wrota nr 10, mur., ok. 1910 -1915 r.

BANK, ob. dom, ul. 1 Maja 1, mur., 1912 r.

DWORZEC KOLEJOWY, ul. Przy Dworcu 14, mur. 1888 r.

WIEŻA CIŚNIEŃ, ul. Przy Dworcu, mur., 1910 r.

HOTEL POZNAŃSKI, ob. dom, pl. K. Marcinkowskiego 10, mur., pocz. XIX w.

HOTEL, ob. dom, ul. Kolejowa nr 2, mur., k. XIX w., przebud. 1906 r., 1922 r.

HOTEL, ob. dom, ul. Kolejowa nr 19, mur., 1899 r.

HOTEL, ob. bank, ul. 1 Maja nr 18, mur., 1908 r.

HOTEL, ob. dom, ul. Powstańców Wlkp. nr 10, 4 ćw. XIX w.
KASYNO OBYWATELSKIE, od 1851 r. dom chorych i sierociniec ss.
miłosierdzia, ob. szpital powiatowy, pl. K. Marcinkowskiego nr 8/9, mur., 1841 r.,
przebud. 2 poł. XIX w., rozbud. 1 ćw. XX w., remont. i rozbud. 1963–1965.
„STRZELNICA” - siedziba KURKOWEGO BRACTWA STRZELECKIEGO, ob.
szkoła muzyczna, ul. Strzelecka 28, mur., 1896 r., rozbud. pocz. XX w.
ŁAŻNIA MIEJSKA, ob. dom, ul. Nowe Wrota nr 11, mur., l. 20 XX w.
ZESPÓŁ ZAJAZDU KLASZTORNEGO, tzw. Nadolnik, ul. Jana Pawła II:
a. zajazd, ob. dom nr 52, mur., 2 poł. XVIII w.,
b. zajazd dla woźniców, ob. dom nr 53, mur., 2 poł. XVIII w.,
c. stajnia ob. dom nr 54, mur., 2 poł. XVIII w.

ul. Bojanowskiego

WILLA NR 1, mur., 1907 r.
DOM NR 4, mur., 1 ćw. XX w.
DOM NR 6, mur., 1912 r.
DOM NR 9, mur., pocz. XX w.
DOM NR 11, 11 a, mur., 1926 r.,
DOM NR 12, 12 a, mur., ok. 1926 r.
DOM NR 15, 15 a, mur., 1926 r.,
DOM NR 16, mur., 1926 r.,
DOM NR 17, mur., ok. 1926 r.
DOM NR 18, mur., 1926 r.,
DOM NR 19, mur., 1926 r.
DOM NR 20, mur., 1926 r.,

ul. Jana Pawła II

DOM NR 2, mur. l. 20 XX w.
DOM NR 3, mur., ok. 1880–1890 r.
DOM NR 4, mur., 2 poł. XIX w.
DOM NR 6, mur., pocz. XX w.
DOM NR 16, mur., pocz. XX w.
DOM NR 37, mur., XIX/ XX w.
DOM NR 66, mur., ok. 1910 r.
DOM NR 97, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 103, mur., XIX/ XX w.
DOM NR 109, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 110, mur., 1 poł. XIX w.
DOM NR 111, mur., k. XIX w.

DOM NR 114, mur., ok. 1880 r.

ul. Kacza

DOM NR 1, mur., 1907 r.

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

ul. Kolejowa

DOM NR 1, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 3, mur., k. XIX w.

DOM NR 4, mur., XIX/ XX w.

DOM NR 5 a, mur., poł. XIX w.

DOM NR 7, mur., 1912 r.

DOM NR 11, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 14, mur., pocz. XX w.

DOM NR 22, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 24, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 26, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 27, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 30, mur., 1909 r.

DOM NR 31, mur., ok. 1910 r.

DOM NR 32, mur., pocz. XX w.

DOM NR 33, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 34, mur., ok. poł. XIX w.

ul. Kościelna

DOM NR 2, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. 1 Maja

DOM NR 2, mur., 1903 r.

DOM NR 3, mur., XIX/ XX w.

DOM NR 4 a, 2 poł. XVIII w. - pierwotny dom rozebrany, obecny zbudowany z zachowaniem formy historycznej

DOM NR 5, 2 poł. XVIII w. - pierwotny dom rozebrany, obecny zbudowany z zachowaniem formy historycznej

DOM NR 7, 2 poł. XVIII w., przebudowa XX w.

DOM NR 8, mur., l. 30 XX w.

DOM NR 13, mur., XIX/ XX w.

DOM NR 15, mur., pocz. XX w.

DOM NR 17, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 21, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 23, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 24, mur., pocz. XX w.

DOM NR 29, mur., 2 poł. XIX w., przebud. elewacji przed 1910 r.

DOM NR 34, mur., k. XVIII w., XX w.

DOM NR 35, mur., poł. XIX w., XX w.

DOM NR 36, mur., ok. 1906 r.

DOM NR 37, mur., ok. 1880 r.

pl. Marcinkowskiego

DOM NR 2, szach.-mur., 1 poł. XIX w., przebud. k. XIX w.

DOM NR 4, mur., k. XVIII w., XIX w.

DOM NR 7, mur., l. 20 XX w.

DOM NR 11, mur., 1870 r., przebud. i adaptowany na Hotel „Francuski” 1918 r.

DOM NR 13, mur., ok. 1890 r.

DOM NR 14, szach.-mur., XVIII/XIX w.

ul. Nowe Wrota

DOM NR 1, mur., 1901 r.

DOM NR 12, mur., 1927 r.

DOM NR 16, mur., pocz. XX w.

ul. Parkowa

DOM NR 3, mur., k. XIX w.

ul. Powstańców Wielkopolskich

DOM NR 3, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 6, mur., l. 20 XX w.

DOM NR 7, 1 ćw. XIX w. - pierwotny dom rozebrany, zbudowany nowy dom w dawnym kształcie

DOM NR 8/9, mur., l. 20 XX w.

DOM NR 14, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 28, mur., ok. 1910 r.

ZESPÓŁ DOMU NR 29

a. dom, szach., 1 ćw. XIX w., cz. wymiana konstrukcji na murowaną 1929 r.,

b. kuźnia, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 34, mur., ok. 1900 r.

DOM NR 36, mur., pocz. XX w.

DOM NR 42, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 46, mur., pocz. XX w.

ul. Poznańska

DOM NR 6, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 13, mur., 4 ćw. XIX w.

WILLA NR 200, mur., 1901 r.

Rynek

DOM NR 3, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 5, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 7, mur., XIX/ XX w.

DOM NR 8, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 13, mur., ok. poł. XIX w.

DOM NR 14, mur., pocz. XX w.

DOM NR 15, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 16, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 19, mur., k. XIX w.

DOM NR 20, mur., pocz. XX w.

DOM NR 21, mur., ok. 1870 r.

DOM NR 22, mur., ok. 1870 r.

DOM NR 23, mur., 1 poł. XIX w.

DOM NR 24, mur., ok. poł. XIX w., przebud. k. XIX w.

DOM NR 25, mur., ok. 1870 r.

ul. Sądowa

DOM NR 5, mur., ok. 1905 r.

ul. Starogostyńska

DOM NR 3, mur., 1895 r.

ul. Tkacka

DOM NR 13, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. Wiosny Ludów

DOM NR 5, mur., pocz. XX w.

DOM NR 9, mur., pocz. XX w.

DOM NR 10, mur., pocz. XX w.

DOM NR 15, mur., ok. 1910 r.

ul. Wrocławska

DOM NR 2, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 12, mur., 1905 r.

DOM NR 13, mur., ok. 1910–1915 r.

DOM NR 16, mur., 1934 r.

DOM NR 243, mur., ok. 1920–1930 r.

DOM NR 244, mur., pocz. XX w.

DOM NR 247, mur., XIX/ XX w.

DOM NR 248, mur., l. 20 XX w.

DOM NR 249, mur., ok. 1920 r.
DOM NR 250, mur., pocz. XX w.
DOM NR 252, mur., XIX/ XX w.
DOM NR 253, mur., ok. 1900 r.
DOM NR 254, mur., pocz. XX w.
DOM NR 258, mur., l. 30 XX w.
DOM NR 261, mur., ok. 1910–1920
DOM NR 263, mur., l. 30 XX w.

ul. Zamkowa

DOM NR 3, mur., pocz. XX w.
DOM NR 5, szach.-mur., 1747 r., przebud. XIX w., XX w.
DOM NR 7, mur., XIX/XX w.

ul. Zielona

DOM NR 14, mur., 1 ćw. XX w.
ZESPÓŁ CUKROWNI „GOSTYŃ”, ul. Fabryczna 2:
a. budynek płuczki z częścią administracyjną, mur., 1920 r.,
b. budynek pras wysłodkowych (surownia), mur., 1929 r.,
c. budynek krystalizacji, ob. produktownia, mur., 1897 r.,
d. magazyn cukru, mur., 1925 r.,
e. warzelnia, prasy błotne, turbinownia, ob. surownia, mur., 1920 r.,
f. magazyn wysłodków, ob. magazyn cukru, mur., 1927 r.,
g. magazyn cukru, mur., 1927 r.,
h. magazyn cukru, mur., 1927 r.,
i. magazyn cukru, mur., 1930 r.
j. magazyn cukru, mur., 1900 r.,
k. magazyn nawozów sztucznych, ob. magazyn opakowań, mur., 1927 r.,
l. magazyn wysłodków, mur., 1943 r.,
ł. magazyn techniczny, mur., 1930 r.,
m. suszarnia wysłodków, mur., 1943 r.,
n. garaż i wołownia, ob. biuro, mur., 1920 r., przebud. I 50 XX w.,
o. warsztaty, mur., 1912 r.,
p. garaże i remiza, mur., 1925 r.,
r. komin, mur., 1926 r.,
s. melaśnik, żel., 1897 r.,
t. dom dyrektora, ob. w części przedszkole, ul. Cukrownicza nr 1, mur., 1897 r.,
u. dom urzędników, tzw. Czerwony, ul. Cukrownicza nr 2, mur., 1897 r.,
w. dom urzędników, tzw. Biały, ul. Cukrownicza nr 4, mur., 1929 r.

WYTWÓRNIĄ WINA, ob. budynek gospodarczy, ul. Kolejowa 31, mur., 1903 r., 1930 r.

BROWAR, ob. budynek handlowy, ul. Kolejowa nr 13, mur., 2 poł. XIX w.

BROWAR, po 1945 r. fabryka mebli, ul. Ks. Olejniczka nr 4, mur., 2 poł. XIX w.

MŁYN, ob. magazyn, ul. Krótka, mur., pocz. XX w.

MŁYN, ob. magazyn, ul. Sądowa nr 7, mur., l. 20 XX w.

KOSOWO

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. WAWRZYŃCA, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac nr 63, mur., 2 poł. XIX w., przebud. 1938 r.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. kapliczka z figurą MB, mur., k. XIX w.,

d. ogrodzenie z bramą, ok. 1938 r.,

e. gorzelnia, mur., 1939 r.,

f. spichlerz, mur., k. XIX w.,

g. spichlerz, mur., XIX/XX w.,

h. obora, mur., 1881 r.,

i. dom robotników folwarcznych nr 46, mur., 1927 r.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO:

a. dworzec kolejowy nr 64, mur., 1940-1942 r.,

b. relikw stary dworca, mur., 1888 r.,

c. dom pracowników kolei nr 69, mur., 1888 r.

KRAJEWICE

PARK DWORSKI, 1 poł. XIX w., przekształcony 2 poł. XIX w.

KUNOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA AP., ul. Kościańska:

a. kościół, mur., 1909 r.,

b. plebania nr 4, mur., 1 poł. XIX w.,

c. cmentarz przykościelny, XVI w.

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO, ul. Kwiatowa:

a. cmentarz, 2 poł. XIX w.,

b. kaplica grobowa rodziny Walczaków, mur., ok. 1909 r.

KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ, mur., 2 poł. XIX w.

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. WAWRZYŃCA, mur., k. XIX w.

SZKOŁA, ul. Szkolna 5, mur., 1913 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY, ul. Wąska 9:

a. dwór, mur., ok. poł. XIX w.,

- b. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,
 - c. obora, mur., 2 poł. XIX w.,
 - d. chlewnia, mur., 1943 r.
 - e. spichlerz, mur, 2 poł. XIX w.
- STACJA KOLEJOWA, ul. Lipowa 4, mur., k. XIX w.

OSOWO

KAPLICZKA Z FIGURĄ MB Z DZIECIĄTKIEM, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 23, mur., 2 poł. XIX w.
- b. park, 2 poł. XIX w.

OSTROWO

STODOŁA FOLWARCZNA, mur, k. XIX w.

SIEMOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚW. I ŚW. MARII
MAGDALENY:

- a. kościół, mur., 1876 r.,
- b. kaplica grobowa, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. cmentarz przykościelny, XVII w.,
- d. plebania nr 3, mur., 1880 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 1883 r.

KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ, mur., 1 ćw. XX w.

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. WAWRZYŃCA, mur., pocz. XX w.

STANKOWO

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. WAWRZYŃCA, mur., k. XIX w.

STARY GOSTYŃ

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MARCINA

- a. kościół, mur., XIV w., przebud. 1910-1912 r.,
- b. kaplica grobowa Potworowskich, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. kaplica grobowa Radońskich, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. cmentarz przykościelny, poł. XV w., poł. XIX w.,
- e. bramka na cmentarz kościelny, mur., poł. XIX w.,
- f. dzwonnica, mur., 4 ćw. XIX w.,
- g. plebania nr 39, mur., 1 poł. XIX w.,
- h. dom parafialny nr 47, mur., 2 poł. XIX w.

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. ROCHA, mur., pocz. XX w.

SZKOŁA, ob. świetlica nr 56, mur., pocz. XX w.

POCZTA, ob. dom, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 65, mur., 1 ćw. XX w.

ZAGRODA NR 10:

a. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,

b. stodoła, szach., 2 poł. XIX w.

STĘŻYCA

KAPLICZKA Z FIGURĄ MATKI BOSKIEJ, mur., 1947 r.

TWORZYMIRKI

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. stajnia, ob. obora, mur., 2 poł. XIX w.,

b. obora, mur., 2 poł. XIX w.,

c. chlewnia, mur., 2 poł. XIX w.,

d. park, 2 poł. XIX w.

WITOLDOWO

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. ROCHA, mur., 1947 r.

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY:

a. dwór nr 1, mur., 1880 r.,

b. park, poł. XIX w.,

c. dom nr 2, mur., 1921 r.,

d. dom nr 3, mur., 1920 r.,

e. dom nr 5, mur., 1920 r.,

f. dom nr 6, mur., 1919 r.,

g. obora, ob. magazyn, mur., pocz. XX w.,

h. spichlerz, mur., 1900 r.

ZIÓŁKOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

a. pałac nr 40, mur., 2 poł. XIX w.,

b. oficyna nr 41, mur., 1 poł. XIX w., nadbud. i przebud. k. XIX w.,

c. park, 2 poł. XIX w.,

d. ogrodzenie, mur., 4 ćw. XIX w.

e. obora, mur., 4 ćw. XIX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

1. Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Małgorzaty w Gostyniu wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 159/Wlkp/B dwiema decyzjami: z dnia 11 marca 1971 r. (73 pozycje) i z dnia 29 września 2009 r. (42 pozycje). W skład wyposażenia wchodzi m.in. późnorenesansowy ołtarz główny z ok. 1640 r. z rzeźbami i obrazami, dwa barokowe ołtarze boczne, barokowa ambona,

rokokowa chrzcielnica, prospekt organowy z poł. XVIII w., rokokowe konfesjonały, późnogotyckie stalle w prezbiterium, obrazy, naczynia liturgiczne, ornaty, feretrony, krzyże ołtarzowe, późnobarokowe cynowe świeczniki, polichromia sklepienia nawy głównej z 1952 r., w kaplicy św. Anny późnorenesansowy ołtarz główny z 1648 r., chór muzyczny z 1690 r., barokowy prospekt organowy z poł. XVII w., ławki z 1907 r.

2. Elementy wyposażenia kościoła par. p.w. św. Andrzeja Ap. w Kunowie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 416/Wlkp/B decyzją z dnia 25 marca 1971 r. (13 pozycji), m.in. barokową chrzcielnicę, krucyfiksy, ornaty.

3. Obiekty ruchome wchodzące w skład wyposażenia kościoła par. p.w. Znalezienia Krzyża św. i św. Marii Magdaleny w Siemowie wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 417/Wlkp/B decyzją z dnia 29 marca 1971 r. (7 pozycji), m.in. kielichy, barokowy relikwiarz, ornaty.

4. Wyposażenie kościoła par. p.w. św. Marcina w Starym Gostyniu wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 73/B decyzją z dnia 29 marca 1971 r. (32 pozycje). W skład wyposażenia wchodzi m.in. barokowy ołtarz główny z 1706 r. z rzeźbami i obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem, dwa ołtarze boczne z 1804 r., barokowa ambona i chrzcielnica z 1 ćw. XVIII w., rokokowe konfesjonały, barokowe feretrony, rzeźby, lichtarze, ornaty.

5. Decyzją z dnia 10 lipca 1987 r. pod nr 168/B do rejestru zabytków wpisane zostały rzeźby: św. Rocha, św. Wawrzyńca i św. Benona z kapliczki w Goli. Rzeźby wykonane w latach 1930-1932 przez Andrzeja Majchrzaka z Karchowa.

6. W miejscowości Brzezcie do rejestru zabytków pod nr 63/B decyzją z dnia 24 marca 1971 r. wpisany został drewniany krzyż przydrożny wykonany w 1853 r. przez Franciszka Nowaka z Raszew.

7. Elementy wyposażenia pałacu w Goli wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 166/B decyzją z dnia 25 lutego 1987 r. (17 pozycji), m.in. obrazy i meble.

8. Odrębnym zespołem zabytków ruchomych jest prywatna kolekcja samochodów osobowych objęta wpisem do rejestru zabytków z dnia 28 kwietnia 2000 r. pod nr 15/Wlkp/B, uzupełniona decyzją z dnia 7 lipca 2003 r. pod nr 50/Wlkp/B oraz decyzją z dnia 21 stycznia 2004 r. pod nr 55/Wlkp/B

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 27 stycznia 1956 roku wpisane zostało do rejestru zabytków założenie urbanistyczne miasta Gostynia. Miasto lokowane w 1278 r. posiada zachowany układ lokacyjny o nieregularnym zarysie dostosowanym do formy terenu. Ośrodkiem rozplanowania jest czworoboczny rynek (powiększony po pożarze miasta w 1811 roku) z wychodzącymi z narożników parami ulic, powiązanych układem szachownicowym. Na wschód od rynku „Góra Zamkowa”, na północny wschód kościół farny. Wzdłuż dróg na Leszno i Borek Wielkopolski kształtowane od XVI wieku przedmieścia.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: ulic, placów, podziałów gruntów, architektury sakralnej i mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie reformy państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w końcu XVIII wieku i w wieku XIX, stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również zespoły dworskie i pałacowe w miejscowościach: Czachorowo, Dalabuszki, Dusina, Gola, Kosowo, Krajewice, Witoldowo, Ziółkowo.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece

nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Gostyń znajdują się następujące stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego:

lp	Miejscowość	Nr stan. arch.	Funkcja/chronologia	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Brzezie	1, ob. AZP 64-28/1	osada – kultura przeworska osada – wczesne średniowiecze	1061/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 264/Wlkp/C	12.12.1987 r.
2	Brzezie	2, ob. AZP 64-28/2	osada - kultura przeworska	1062/A	12.12.1987 r.

3	Czachorowo	5, ob. AZP 64-28/12	osada – wczesne średniowiecze osada – średniowiecze	1056/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 265/Wlkp/C	15.12.1987 r.
4	Czachorowo	8, ob. AZP 64-28/75	obozowisko – schyłek neolitu	1065/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 266/Wlkp/C	15.12.1987 r.
5	Czachorowo	9, ob. AZP 64-28/76	obozowisko – kultura pucharów lejkowatych obozowisko – schyłek neolitu osada - kultura łużycka osada – wczesne średniowiecze	1066/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 267/Wlkp/C częściowo skreślone (działki 118/38 I 118/31) z rejestru zabytków decyzją DOZ-OaiK-7600/561/14 [AR-04/07] Ministra Kultury i Dziedzictwa	15.12.1987 r.
6.	Daleszyn	1, ob. AZP 62-28/41	grodzisko stożkowate - wczesne średniowiecze (faza E) osada – kultura pucharów lejkowatych	1245/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 268/Wlkp/C	24.02.1992 r.
7	Daleszyn	2, ob. AZP62-28/42	grodzisko - wczesne średniowiecze faza B-D/E (VII/VIII-X/XI w.) osada – kultura przeworska	1250/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 269/Wlkp/C	06.03.1992 r.

8	Gostyń	33, ob. AZP 64-28/42	grodzisko zwane "Zamczyskiem" - wczesne średniowiecze	AK.I.11a/24/34, poz. 1 przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 270/Wlkp/C	18.04.1934 r.
9	Kunowo	3, ob. AZP 62-29/21	cmentarzysko – kultura łużycka	793/A	08.12.1969 r.
10	Osowo Nowe	2, ob. AZP 62-28/96	osada – kultura pucharów lejkowatych osada - kultura przeworska	1060/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 272/Wlkp/C	15.12.1987 r.
11	Osowo Nowe	3, ob. AZP 62-28/97	osada hutnicza – kultura przeworska	1067/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 273/Wlkp/C	15.12.1987 r.
12	Siemowo	1, ob. AZP 63-27/34	grodzisko - wczesne średniowiecze osada - neolit osada - kultura łużycka osada - kultura przeworska	1070/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 274/Wlkp/C	14.12.1987 r.
13	Siemowo	3, ob. AZP 63-27/36	osada - wczesne średniowiecze	1064/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 275/Wlkp/C	15.12.1987 r.

14	Stankowo	1, ob. AZP 63-27/45	obozowisko – mezolit/neolit obozowisko – kultura pucharów lejkowatych	1055/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 276/Wlkp/C	15.12.1987 r.
15	Stankowo	2, ob. AZP 63 - 27/46	osada - kultura przeworska osada - wczesne średniowiecze	1058/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 277/Wlkp/C	15.12.1987 r.
16	Stankowo	6, ob. AZP 63- 27/50	osada - kultura przeworska	1057/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 278/Wlkp/C	15.12.1987 r.
17	Stankowo	7, ob. AZP 63- 27/51	osada - kultura przeworska	1068/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 279/Wlkp/C	15.12.1987 r.
18	Stankowo	9, ob. AZP 63- 27/53	osada - kultura przeworska	1069/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 280/Wlkp/C	15.12.1987 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Gostyń znajdują się następujące obiekty o własnej formie krajobrazowej.

lp	Miejscowość	Nr stan. arch.	Funkcja/chronologia	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Daleszyn	1, ob. AZP 62-28/41	grodzisko stożkowate - wczesne średniowiecze (faza E) osada – kultura pucharów lejkowatych	1245/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 268/Wlkp/C	24.02.1992 r.
2	Daleszyn	2, ob. AZP 62-28/42	grodzisko - wczesne średniowiecze faza B-D/E (VII/VIII-X/XI w.) osada – kultura przeworska	1250/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 269/Wlkp/C	06.03.1992 r.
3	Daleszyn	36, ob. AZP 63-28/32	cmentarzysko kurhanowe	-	-
4	Dusina	1, ob. AZP 63-28/33	osada, kultura łużycka, V okres epoki brązu – okres halsztacki C, grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza.	-	-
5	Gostyń	1, ob. AZP 64-28/42	grodzisko zwane "Zamczyskiem" - wczesne średniowiecze	AK.I.11a/24/34, poz. 1 przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru	18.04.1934 r.
6	Gostyń - Głogówko	bn, ob. AZP 64-28/124	kurhan	-	-

7	Krajewice	bn., AZP 64-28/85	cmentarzysko kurhanowe	-	-
8	Siemowo	1, ob. AZP 63-27/34	grodzisko - wczesne średniowiecze osada - neolit osada - kultura łużycka osada - kultura przeworska	1070/A przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 274/Wlkp/C	14.12.1987 r.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Gostyń został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano wynikające z wojewódzkiej ewidencji zabytków zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Gostyń z uwzględnieniem podziału na fakty osadnicze:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Dwory	Cmentarzyska			Osady	Inne	Ogółem
			płaskie	kurhanowe	megalityczne			
Ilość stanowisk w ewidencji	1	-	7	3	1?	324	5	341
Ilość stanowisk wpisanych do rejestru	4	-	1	-	-	13	-	18
Łącznie	5	-	8	3	1	337	5	359

Źródło: Raport o stanie zabytków, Leszno 2004 i dane przekazane przez Delegaturę w Lesznie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu

Zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym Polski J. Kondrackiego, teren gminy Gostyń znajduje się w zasięgu następujących jednostek: część północna w zasięgu podprovincji Pojezierza Południowobałtyckiego (315), makroregionie Pojezierza Leszczyńskiego (315.8), mezoregionie Pojezierza Krzywińskiego (315,82); część południowa w zasięgu podprovincji Niziny Środkowopolskiej (318), makroregionie Niziny Południowowielkopolskiej (318.1), mezoregionach – Wysoczyzny Leszczyńskiej (318.11) i Wysoczyzny Kaliskiej (318.12). Obszar gminy położony jest w środkowej części monokliny przedsudeckiej zalegającej na silnie zmetamorfizowanym i zaburzonym podłożu waryscyjskim. Na skałach metamorficznych podścielających monoklinę przedsudecką leżą płytkomorskie osady karbonu. Osady czerwonego spągowca (perm dolny) są wykształcone w postaci zlepieńców, piaskowców, porfirów i melafirów. Osady cechsztyńskie (perm górny) powstały w warunkach sedymentacji morskiej w postaci iłowców, wapieni, dolomitów, anhydrytów i soli kamiennych. Najważniejszym ciekim wodnym gminy Gostyń jest Kościański Kanał Obry oraz jego dwa lokalne lewe dopływy: rzeka Kania i ciek płynący z miejscowości Gola.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu. Na ten okres datuje się bowiem ślady obozowisk mezołitycznych w okolicach miejscowości Dalabuszki i Stankowo. Społeczności kultur mezołitycznych prowadziły traperski tryb życia, trudniąc się łowiectwem, rybołówstwem i zbieractwem.

Liczniesze ślady osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy pochodzą z młodszej epoki kamienia – neolitu. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez

gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Wszystkie te nowości na ziemi polskiej przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie.

Osadnictwo grup ludzkich na omawianym terenie w epoce neolitu widoczne jest zwłaszcza na przykładzie ludności kultury pucharów lejkowatych. Ludność tej kultury zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wzdłuż wzniesień. Ich pozostałości zarejestrowano między innymi w okolicach miejscowości: Czajkowo, Czachorowo, Dalabuszki, Dusina, Kunowo, Markowo, Osowo, Stężyca, Tworzymirki. Charakterystyczną cechą ludności tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Cmentarzysko ludności kultury pucharów lejkowatych być może zidentyfikowano na terenie miejscowości Deleszyn.

Prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych rozwijała się kultura amfor kulistych. Pozostałości osadnictwa związane z jej ludnością zidentyfikowano w okolicach miejscowości: Dalabuszki, Daleszyn, Gostyń, Kunowo, Markowo, Stężyca, natomiast cmentarzysko w okolicach miejscowości Tworzymirki.

Z okresem późnego neolitu na terenie dzisiejszej gminy Gostyń wiąże się natomiast pozostałości osadnictwa ludności kultury ceramiki sznurowej zidentyfikowane w okolicach miejscowości Stężyca.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Nowy etap rozwoju cywilizacyjnego przyniosła znajomość wytopu i obróbki metalu – brązu. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy reprezentowana przez pozostałości osadnictwa w okolicach miejscowości Dusina, Siemowo, Tworzymirki. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu

kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej. Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie gminy jest bogato reprezentowane, m. in. w okolicach miejscowości: Bogusławki, Dalabuszki, Dusina, Gostyń, Kunowo, Markowo, Stężyca oraz cmentarzyska kultury łużyckiej między innymi w miejscowości Kunowo

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską (cmentarzysko związane z ludnością kultury pomorskiej zidentyfikowano w okolicach miejscowości Krajewice).

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk osadniczych kultury przeworskiej (między innymi w miejscowościach: Brzezcie, Daleszyn, Gostyń, Kunowo, Markowo, Osowo, Ostrowo, Siemowo, Stankowo, Stężyca, Szczodrochowo, Tworzymirki), jak również cmentarzyska z nią związane w okolicach miejscowości Kunowo.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej

niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Także na obszarze dzisiejszej gminy Gostyń osadnictwo rozwijało się również we wczesnym i późnym średniowieczu. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

Na szczególną uwagę zasługują grodziska z okresu wczesnego średniowiecza zlokalizowane na terenie dzisiejszej gminy Gostyń (w Daleszynie, Dusinie, Gostyniu, Siemowie).

Grodzisko w Daleszynie, wraz z rozlokowanymi obok osadami otwartymi, stanowiło kontynuację osadnictwa po zniszczonym w sąsiedztwie grodzie plemiennym (Daleszyn 2). Jako niewielki ośrodek administracyjno-wojskowy przejęło też zapewne kontrolę i ochronę biegnącego w pobliżu ważnego szlaku lądowego ze Śląska przez Śrem w kierunku centralnych grodów państwa. Gród w Daleszynie funkcjonował w okresie wczesnego średniowiecza, (poł. XI – 1 poł. XIII w.). Jego powstanie łączyło się ze zmianą władzy i sytuacji politycznej Wielkopolski. Obiekt należał do niewielkiego kompleksu osadniczego, składającego się z dwóch innych grodów oraz kilkunastu otaczających je osad otwartych. Powstał po upadku wcześniejszego grodu plemiennego (Daleszyn 2), podobnie jak odległy ok. 2 km gród w Dusinie.

Grodzisko w Gostyniu stanowi pozostałość obronno-rezydencjonalnej siedziby rycerskiej. Jego powstanie należy łączyć z założycielem miasta Gostynia Mikołajem Przedpełkowicem herbu Łódzia. Grodzisko znajduje się we wschodniej części miasta, w dolinie rzeki Kani - na jej lewym brzegu. Przylega bezpośrednio do średniowiecznego założenia miejskiego. Obiekt nazywany „Górą Zamkową” lub „Zamczyskiem” ma kształt nieregularnego, ściętego stożka o wysokości ok. 10 m, średnicy górą ok. 30 m i średnicy u podstawy ok. 80 m. Pierwotnie nasyp otaczała fosa (obecnie nieczytelna), a od strony południowej i wschodniej dodatkowo wał ziemny. W 1972 r. teren grodziska zrewaloryzowano, a na

szczytce wzniesiono pomnik poświęcony Bohaterom Ziemi Gostyńskiej. Płaszczyznę szczytu wyłożono betonowymi płytami. Od zachodu usypano nasyp, na którym zbudowano schody prowadzące na szczyt grodziska. W dokumencie lokacyjnym z 1278 r. książę Przemysław II nadaje Mikołajowi prawo zbudowania miasta Gostynia oraz w dowolnie wybranym miejscu obwarowań. Badania archeologiczne potwierdziły, że gród użytkowany był w okresie średniowiecza, XIII/XIV - poł. XIV w. Pod koniec funkcjonowania warownia uległa spaleni. Po Łodziach, władających Gostyniem w XIV w., właścicielami miasta zostawały kolejne rody możnowładców. Teren grodziska użytkowany był przez nich do pocz. XVIII w. Pozostałości murowanej zabudowy przetrwały na grodzisku w stanie szczątkowym do XIX w. Około 1905 r. wzniesiono na kopcu pomnik Mikołaja Przedpełkowica, który zniszczyli Niemcy w 1940 r. Grodzisko było wielokrotnie badane powierzchniowo. Badania wykopaliskowe przeprowadził w latach 2012-2014 Bogdan Walkiewicz z Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Pracami objęto wschodnią część założenia. W wykopie na stoku wzgórza wystąpił materiał przemieszany, zsypankowy datowany od XIV do XVII w. Na szczytce kopca odsłonięto nawarstwienia z końca XIII i z XIV w. (kamienny fundament wieży) oraz nowożytny z pocz. XVIII w. (fundament kamienno-ceglany). Trud usypania kopca podjęty został dla budowy wieży mieszkalno-obronnej. Budynek o zarysie kwadratu wzniesiono na masywnym, kamiennym fundamencie wzmocnionym gliną i dużymi kamieniami. Szerokość fundamentu w dolnej partii wynosiła ok. 2 m. Budowla posadowiona na tak solidnej podstawie mogła mieć nawet 10 m wysokości. Pod wieżą znajdowała się piwnica wyłożona brukiem kamiennym. W sąsiedztwie budowli odkryto relikty innych budynków drewnianych. Z wypełniska wieży pochodzą m.in. fragmenty naczyń glinianych, kości zwierzęce oraz militaria (topór, ostroga, hak do napinania kuszy, groty strzał do kuszy). Do przedmiotów luksusowych należy naczynie w kształcie buta zdobione plastycznym ornamentem roślinnym. Niestety, badania nie dały odpowiedzi na pytanie, co działo się na Górze Zamkowej w XV-XVII w. Uniemożliwiła to obecna zabudowa a przede wszystkim stopień zniszczenia wzgórza w wyniku prac ziemnych.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne są obiektami szczególnie narażonymi na zniszczenie. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia

oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Gostyń wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim:

- inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól (m.in. budowa obwodnicy miasta Gostynia w ciągu drogi wojewódzkiej nr 434, budowa łącznika ul. Leszczyńskiej z ul. Górną, budowa ciągu pieszo-rowerowego z Gostynia do Kunowa, budowa ul. Droga do Klasztoru),
- rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych (takie jak budowa kanalizacji sanitarnej w Siemowie),
- wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych. Na terenie gminy Gostyń udokumentowane są trzy złoża kruszywa naturalnego, zlokalizowane w Tworzymirkach, okolicach Gostynia i Starym Gostyniu. Udokumentowane złożo kruszywa naturalnego w Tworzymirkach znajduje się na terenie działki o nr ewid. 200/7, zlokalizowanej po lewej stronie drogi biegnącej ze wsi Tworzymirki do osiedla Gaj. Po uwzględnieniu pasów ochronnych powierzchnia złoża wynosi 0,7 ha. Ponadto w gminie występują kolejne dwa udokumentowane i zarejestrowane złoża kruszywa naturalnego. Jedno z nich o zasobności 1935 ton znajduje się w okolicy Gostynia. Nie jest ono eksploatowane ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo zasobów wód podziemnych dla miasta Gostyń. Drugim również nieeksploatowanym złożem o jest zalane obecnie wyrobisko Stary Gostyń o zasobności 1764 tony. Wydobycie trwało do 1995 roku, lecz wstrzymano je ze względu na ustanowienie obszaru Najwyższej Ochrony dla

Głównego Zbiornika Wód Podziemnych. Przeprowadzono również badania wstępne, w wyniku których rozpoznano złoża torfu w rejonie Kunowa (Kanał Obry) i Gostynia zaliczone do perspektywicznych oraz dwa prognostyczne złoża kruszywa naturalnego w okolicach Stankowa i Ostrowa. Dla złoża zlokalizowanego w rejonie Kunowa udzielono koncesji na poszukiwanie i rozpoznanie złoża dla części działki o nr ewid. 561/2. W południowo-zachodniej części gminy zlokalizowane jest udokumentowane (rozpoznane wstępnie) złożo węgla brunatnego „Gostyń” WB 445, objęte własnością górnictw. Jego sumaryczna miąższość wynosi około 30 m, a głębokość zalegania to około 200 m. Złożo występuje w granicy terenu położonego w Czachorowie i Sikorzynie (złożo nie występuje w granicy terenów położonych w Brzeziu i Gostyniu).

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki, zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu,

ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Kierownika Delegatury w Lesznie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Natomiast stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7 ust. 1 stawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk. Prace porządkowe prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim konserwatorem Zabytków – Kierownikiem Delegatury w Lesznie.

Ponadto, ze względu na fakt, że Gmina Gostyń jest właścicielem lub współwłaścicielem terenu, na którym znajdują się stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków (grodzisko w Gostyniu, osada w Siemowie, osada w Stankowie), planuje się stałe monitorowanie stanu zachowania tych obiektów i niezwłoczne przekazywanie Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków informacji o wszelkich zagrożeniach bądź niszczeniu zabytków.

7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (ang. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), której tekst został przyjęty w Paryżu na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., odnosi się do współcześnie praktykowanych zjawisk kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Zaliczają się do nich:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedza o przyrodzie i wszechświecie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości, tworzy też niepowtarzalną aurę danej miejscowości. Zdarzenia, historie z nimi związane, legendy ożywiają mury, pola, lasy i są bardzo ważnym elementem walorów turystycznych. Bywa, że odpowiednio wypromowane stają się zasobami turystycznymi: Niematerialne w swoim charakterze dziedzictwo w ofercie turystycznej najczęściej przedstawiane jest jako imprezy folklorystyczne. Wiele z imprez folklorystycznych obecnych w kalendarium nawiązuje do kalendarium obrzędów chrześcijańskich. Uroczyste msze, procesje, misteria stanowią często bardzo widowiskowy element krajobrazu kulturowego przyciągający ruch turystyczny. Ważnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego jest życie codzienne mieszkańców wsi, które także dla potrzeb turystyki znajduje swój wyraz jako walor. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest wielkim dobrem i bogactwem każdego narodu, a także grupy, wspólnoty, jednostki.

Dobłą formą zachowawczą dla tutejszego dziedzictwa kulturowego są działania podejmowane przez Gostyński Ośrodek Kultury „Hutnik”, który jest instytucją upowszechniania kultury, adresującą swoją działalność do środowiska gminnego. Ośrodek organizuje zajęcia: „plastyczne, ceramiczne, muzyczne, instrumentalne, taneczne, filmowe, z zakresu sztuk wizualnych, mody, designu, fantastyki, realizuje projekty interdyscyplinarne, odgrywa rolę akceleratora inicjatyw społecznych, a także kustosza pamięci narodowej i lokalnego dziedzictwa”. Przy ośrodku kultury działa zespół muzyczny „Mały Dzwon”, który uświetnia cykliczne wydarzenia, takie jak Dzień Seniora, Dzień Matki i inne. Ośrodek prowadzi też kino „Pod Kopułą”; którego tradycje sięgają przedwojennego kina dźwiękowego „Słońce” z 1936 r. Do cyklicznie organizowanych przedsięwzięć należą: Ogólnopolski Festiwal Fantastyki „Gostkon”, koncerty estradowe gwiazd polskiej i zagranicznej muzyki podczas Dni Gostynia, Gostyńskie Rockowania Festival, Gala Piosenki Przedszkolnej, Gostyński Rekord Gitarowy, Gostyńskie Spotkania z Muzyką.

Dziedzictwo kulturowe upowszechnia też Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Gostyń, której siedziba mieści się w historycznym budynku biblioteki prowadzonej przez Towarzystwo Czytelni dla Kobiet. Głównym zadaniem BPMiG jest zaspakajanie potrzeb czytelniczych mieszkańców gminy, działalność kulturalno-edukacyjna oraz wydawnicza. Do cyklicznych imprez należy organizacja Festiwalu Retrokryminału Kryminalny Magiel, który jest jedną

z najważniejszych imprez literackich w Polsce, posiadająca własną markę, rozpoznawalność w branży i walnie przyczyniająca się do promocji Gostynia. Natomiast innowacyjna forma usług - mobilna biblioteka docierająca do wiosek na terenie gminy – „Gostyński Bibliobus” zdobył wyróżnienie w konkursie „Innowacyjny Samorząd” organizowanym przez PAP. Natomiast wśród pozycji edytorskiej znalazły się m.in. Bibliografia historii miasta Gostynia, Gostyń w poezji, „Miejsca pamięci narodowej w powiecie gostyńskim”, „Wysięk militarny i materialny mieszkańców Ziemi Gostyńskiej w walce o kształt granicy wschodniej II Rzeczypospolitej (1918-1920)”.

Depozytariuszami tradycji są także Koła Gospodyń Wiejskich w miejscowościach: Brzezcie, Ziółkowo, Krajewice, Siemowo, Stary Gostyń, Kunowo, Stankowo, Sikorzyn, promujące i propagujące lokalne tradycje, szczególnie kulinaria wytwarzane tradycyjnymi metodami w gospodarstwach domowych w oparciu o regionalne produkty żywnościowe, które oferują podczas lokalnych imprez, również uczestnicząc w różnych konkursach kulinarnych np. „Dobre Smaki Powiatu”, „Nasze Kulinarne Dziedzictwo-Smaki Regionów” czy „Skarby Wielkopolskiej Spiżarni”.

Do długoletniej tradycji nawiązują też działania Ochotniczych Straży Pożarnych – na terenie gminy Gostyń działa łącznie 17 jednostek OSP, w tym o ponad 120-letnim stażu jednostka Gostyń - które oprócz działalności w akcjach gaśniczych i ratujących życie współpracują z wieloma organizacjami, stowarzyszeniami, jednostkami oświatowymi, przy organizacji różnych uroczystości gminnych i spotkań integracyjnych. Inną działalność prezentuje Stowarzyszenie Kulturalne Orkiestra Dęta Miasta i Gminy Gostyń, które jest kontynuatorem tradycji Orkiestry Dętej Cukrowni Gostyń powstałej w 1928 r. Orkiestra nie tylko upowszechnia różne formy muzyki, jej celem działania jest także pielęgnowanie tradycji kulturalnych i patriotycznych.

Na terenie gminy funkcjonują dwie placówki muzealne, w tym jedna prywatna. Muzeum w Gostyniu jest powołaną przez gminę placówką, obejmującą swoją działalnością powiat gostyński, której zbiory działu historycznego - etnograficznego pochodzą z obszaru powiatu. Placówka pozyskuje muzealia, prowadzi badania regionalne, działalność wydawniczą i turystyczną. Wśród zgromadzonych archiwaliów znajdują się m.in. akta dawnego Gostynia, akta cechów rzemieślniczych, stare mapy i plany miast. Muzeum współpracuje z innymi instytucjami kulturalno-oświatowymi oraz różnymi organizacjami i placówkami oświatowymi. Jest też organizatorem spotkań, konferencji i prelekcji z zakresu historii regionalnej, wydaje promesy na prace archeologiczne

w powiecie gostyńskim, oferuje oprowadzanie wycieczek po Gostyniu i regionie.

Muzeum jest ponadto organizatorem bądź współorganizatorem uroczystości patriotycznych, państwowych i lokalnych, np.: - uczczenie rocznicy przyłączenia się gostynian do powstania wielkopolskiego; - organizacja symbolicznych obchodów rocznic uchwalenia Konstytucji 3 Maja;- współorganizacja obchodów rocznic zgilotynowania Czarnolegionistów; - organizacja uroczystości w hołdzie ofiarom II wojny światowej; - organizacja uroczystości upamiętniającej kolejną. rocznicę publicznej egzekucji na gostyńskim Rynku; - organizacja obchodów Święta Niepodległości 11 Listopada,; - organizacja obchodów Narodowego Dnia Zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego; - współorganizacja Festiwalu „Kryminalny Magiel”.

Prywatną placówką muzealną jest natomiast „Auto-Muzeum Jan i Maciej Peda Gostyń”, założone w latach 60. XX w. przez jednego z pionierów kolekcjonerstwa pojazdów zabytkowych w Polsce, niedawno zmarłego Jana Pedę. Oprócz unikatowych okazów aut, które stanowią przekrój historii automobilizmu - najstarszy eksponat pochodzi z 1908 r., w kolekcji muzeum znajdują się również maszyny parowe, stare urządzenia rolnicze oraz fragmenty samolotów. Eksponaty są znane wśród miłośników retro motoryzacji w kraju i na świecie, również nagradzane w międzynarodowych konkursach na najlepiej odrestaurowany pojazd zabytkowy.

Różnorodne imprezy organizowane na terenie gminy są widowiskowym elementem krajobrazu kulturowego, a także odnoszą się do tradycji i lokalnych zwyczajów oraz są czynnikiem umacniającym tożsamość lokalną. Nie ma bowiem lepszej możliwości budowania tożsamości lokalnej oraz kształtowania emocjonalnych postaw wobec swojej miejscowości i do sprzyjania kreatywności społecznej, niż opartych na wartościach jej dziedzictwa kulturowego, który jest dobrą podstawą do tworzenia wizerunku miejscowości, a atrakcyjny wizerunek przyciąga kapitał ludzki i finansowy.

Wspomnieć należy również o heraldyce samorządowej, gdyż jednym z symboli i cennym elementem dziedzictwa kulturowego jest herb, którego wizerunek nawiązuje do najstarszego znanego herbu z pieczęci rady miejskiej z 1585 r. Uchwałą nr XLIII/561/18 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 11 października 2018 r. w sprawie zmiany Statutu Gminy Gostyń, określono w § 6. 1., iż „Herbem Gminy są trzy baszty w tarczy, niepołączone wspólną podstawą, przy czym środkowa wieża z podwójnym szeregiem blanków jest większa, a po bokach znajdują się dwie mniejsze wieże, każda ze spiczastym dachem. Wieża i baszty są w kolorze czerwonym, natomiast spiczaste dachy

w kolorze niebieskim. Tarcza, na której umieszczone są wyżej wymienione elementy, ma barwę białą”.

Ogromny zasięg kultury masowej i postęp cywilizacyjny wpłynęły na dyskredytację dawnych wzorów i modeli życia społeczności lokalnych. Dlatego warto uwzględnić ten temat w scenariuszach organizowanych imprez, ofertach, pokazach itp. Innym, bardzo ważnym elementem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzenie na szeroko zakrojonej skali działań związanych z edukowaniem przede wszystkim młodego pokolenia w zakresie tej tematyki. Dziedzictwo kulturowe akumuluje i przechowuje wielorakie wartości: intelektualne, moralne, społeczne, religijne czy estetyczne. Związek człowieka z dziedzictwem regionu jest wartością, którą należy głównie młodym ludziom uświadamiać, co z pewnością zaowocuje kształtowaniem się w nich poczucia własnej tożsamości, a co za tym idzie, postawą zaangażowania w sprawy związane z codziennym życiem wspólnoty, a także otwarcia się na inne społeczności i kultury.

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,

- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gostyń zostało przyjęte Uchwałą Nr XXXVI/435/22 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 10 marca 2022 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części I „*Uwarunkowania rozwoju*”, pkt 5. „*Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju przestrzennego*” poświęcony został w całości ochronie dziedzictwa kulturowego. Przedstawiono rys historyczny miasta oraz wybranych wsi, wymieniono zabytki nieruchome i stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w ewidencji zabytków. Wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej.

Strefy ochrony konserwatorskiej w mieście Gostyniu:

Strefa „A” – układ przestrzenny i zespół budowlany założenia urbanistycznego miasta lokacyjnego wraz z pasem dawnych łąk od strony północnej, wschodniej i południowej oraz terenem dawnych, historycznych przedmieść – Wielkiego Przedmieścia, Małego Przedmieścia wraz z cmentarzem i Nadolnikiem, zespół stacji i budynków kolejowych.

Strefa „B” – zabudowa wzdłuż ulic: Parkowej, Bojanowskiego, Polnej, Strzeleckiej i części ul. Powstańców Wielkopolskich oraz ul. Leszczyńskiej wraz z terenami dawnych cmentarzy: ewangelickiego, żydowskiego i parkiem przy strzelnicy; część zabudowy cukrowni wraz z terenem parku (dawny cmentarz).

Strefa „E” – ochrona ekspozycji;

dla panoramy miasta i klasztoru na Świętej Górze:

- od strony południowej obejmuje teren w kierunku południowym, aż do wzgórz przy zbiegu dróg z Podrzecza i Grabonogu,

- od strony północnej – obejmuje teren na wschód od ulicy Poznańskiej do linii łączącej północny kraniec zabudowy wzdłuż zachodniej krawędzi ulicy Poznańskiej i zespół klasztorny na Świętej Górze;

dla zespołu urbanistycznego:

- teren na północ od miasta lokacyjnego i na wschód od Wielkiego Przedmieścia,

do torowiska kolejowego i do początku zabudowy przy ulicy Nad Kanią;

- dla terenu Świętej Góry:

- od strony południowej – obejmuje obszar pomiędzy zespołem klasztornym, a główną drogą do Borku (w kierunku wschodnim sięga do około 1100 m na wschód od głównej prostopadłej drogi dojazdowej do klasztoru, a w kierunku zachodnim sięga do początku zabudowy ulicy Nad Kanią),

- od strony zachodniej, północno-zachodniej, północnej i północno-wschodniej – strefa może być określona dopiero po wykonaniu studium analizy stref widokowych klasztoru.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu:

- na południe od miasta – obejmuje teren na wschód od ulicy Wrocławskiej, od strony południowej sięga aż poza skręt drogi w kierunku Krajewic (na wschód) do miejsca, z którego widoczny jest klasztor na Świętej Górze,

- obejmuje teren na odległość około 2 km od zespołu klasztornego, aż do zabudowy wsi Głogówko i Bogusławki,

- teren na południowy-wschód od miasta obejmujący łąki, aż do zespołu dworskiego w Podrzeczu i dalej wzdłuż krawędzi drogi z Podrzecza, do wzgórz u zbiegu dróg z Podrzecza i Grabonogu na północ i północny-wschód od miasta.

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej:

- teren starego miasta ze wzgórzem zamkowym (grodzisko wczesnośredniowieczne),

- teren przedmieść: Wielkiego Przedmieścia i Małego Przedmieścia,

- kurhan o nieokreślonej chronologii.

Strefy ochrony konserwatorskiej na terenie gminy:

- Czachorowo

Strefa „A” – obejmuje następujące obiekty:

- spichlerz dworski,

- relikty parku dworskiego;

Strefa „B” – zabudowa folwarczna, część parku,

Strefa „W” – ochrony zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych obejmuje teren położony w Czachorowie i Sikorzynie.

- Czajkowo

Strefa „B” – zespół folwarczny.

- Dalabuszki

Strefa „A” – zespół dworsko-parkowy (dwór, relikty parku);

Strefa „B” – zabudowa folwarku.

- Daleszyn

Strefa „B” – teren cmentarza ewangelickiego.

- Dusina

Strefa „A” – zespół pałacowo-parkowy (pałac, park);

Strefa „B” – zespół folwarczny.

- Gola

Strefa „A” – zespół pałacowy, w tym:

- pałac, park,

- zespół folwarczny,

- kolonia mieszkalna wraz z najbliższym otoczeniem.

- Kosowo

Strefa „A” – zespół pałacowy, w tym:

- pałac, park,

- zespół folwarczny,

- aleja grabowa prowadząca od zachodniej strony parku kierunku wschodnim, zakończona punktem widokowym na wąwóz,

- aleja jesionowa prowadząca od drogi dojazdowej do wsi w kierunku wschodnim do zespołu folwarcznego i pałacowo-parkowego.

- Krajewice

Strefa „A” – park dworski.

- Kunowo

Strefa „A” – północno-zachodnia część wsi, w skład której wchodzi:

- zespół kościelny wraz z otaczającym terenem,

- teren dawnego folwarku,

- północno-zachodnia część wsi z zachowanym układem przestrzennym i historyczną zabudową z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w.;

Strefa „B” – teren cmentarza katolickiego;

Strefa „E” – ochrona ekspozycji zespołu kościelnego widocznego z dróg prowadzących od strony Szczodrochowa, Dolska, Tworzymirek (ewentualna lokalizacja wymaga uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków).

- Płaczkowo

Strefa „B” – zespół folwarczny.

- Siemowo

Strefa „A” – centralna część wsi obejmująca:

- zespół kościelny wraz z najbliższym otoczeniem,

- zachowany układ przestrzenny i historyczną zabudowę;

Strefa „B” – zespół cmentarny (katolicki), pozostała część wsi ciągnąca się w kierunku północno-zachodnim.

- Sikorzyn

Strefa „B” – zespół folwarczny;

Strefa „W” – ochrony zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych obejmuje teren położony w Czachorowie i Sikorzynie.

- Stary Gostyń

Strefa „A” – północno-zachodnia część wsi, w skład której wchodzi:

- zespół kościelno-cmentarny wraz z najbliższym otoczeniem,
- część zabudowy ruralistycznej o zachowanym układzie przestrzennym i historyczną zabudową z poł. XIX w. i pocz. XX w.;

Strefa „E” – ochrona ekspozycji zespołu kościelnego – ewentualna lokalizacja wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- Szczodrochowo

Strefa „B” – zespół dworsko-parkowy (dwór, park).

- Tworzymirki

Strefa „B” – zespół folwarczny wraz z reliktem parku.

- Witoldowo

Strefa „A” – relikty parku dworskiego;

Strefa „B” – zabudowa folwarku.

- Ziółkowo

Strefa „A” – zespół pałacowo-parkowy (pałac, oficyna, park);

Strefa „B” – zespół folwarczny.

W części II „*Kierunki zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Gostyń*” przedstawiono kierunki ochrony wartości i zasobów środowiska kulturowego. Generalne cele ochrony obejmujące:

- ochronę dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Gostyń,
- utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów krajobrazu kulturowego i jego struktury,
- zachowanie i kształtowanie wysokiej jakości środowiska antropogenicznego i zapewnienie jego trwałego użytkowania,

mogą być osiągnięte poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

1. Ochrona przestrzennych wartości krajobrazu kulturowego:

- utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury osadniczej i sieci dróg,
- utrzymanie charakterystycznych przekrojów i nawierzchni istniejącego układu dróg,

- utrzymanie historycznych układów przestrzennych wsi, zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, wypełnienie tradycyjnej niwy siedliskowej,
- utrzymanie i rewitalizacja historycznej zabudowy układu przestrzennego miasta oraz rehabilitacja i rewitalizacja przestrzeni zdeformowanych i zdegradowanych w okresie powojennym,
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant kulturowych i krajobrazowych,
- kontynuowanie tradycji w kształtowaniu krajobrazu kulturowego i nawiązanie do historycznych i regionalnych rozwiązań w jego kształtowaniu,
- przeciwdziałanie bezplanowej i chaotycznej parcelacji terenu,
- przeciwdziałanie zaśmiecaniu krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych (barakami, tymczasowymi pawilonami usługowymi, przyczepami kempingowymi, mało estetycznymi obiektami technicznymi, agresywnymi formami reklamy),
- ograniczenie lokalizacji obiektów wymagających makroniwelacji i znacznych przekształceń topografii terenu.

2. Ochrona wartości obiektów kultury materialnej:

- ochrona przed dewastacją wartościowych stanowisk archeologicznych,
- utrzymanie i eksponowanie stanowisk posiadających charakterystyczną formę krajobrazową,
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym: kościołów, szkół, obiektów usługowych, produkcyjnych, zespołów dworsko-folwarcznych oraz zewidencjonowanej zabudowy zagrodowej i innych elementów zagospodarowania i wyposażenia miejscowości,
- utrzymanie i eksponowanie układów przestrzennych siedlisk, pomników i krzyży, urządzeń technicznych i komunikacyjnych,
- utrzymanie i eksponowanie układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy oraz obsadzeń przydrożnych i śródpolnych,
- utrzymanie i eksponowanie wartości zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, typu dachów, wielkości i układu otworów, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego,
- zapobieganie powstawaniu ubytków w zabudowie historycznej i stwarzanie warunków do ich ponownej zabudowy,
- estetyzacja i waloryzacja zabudowy i zagospodarowania terenów osiedli blokowych w tym „po pegeerowskich” oraz współczesnej zabudowy techniczno – produkcyjnej,
- kształtowanie wysokich walorów estetycznych nowej zabudowy mieszkalnej,

rekreacyjno-turystycznej i produkcyjnej.

3. *Upowszechnienie wartości niematerialnych środowiska kulturowego miasta i gminy Gostyń:*

- utrzymanie historycznego nazewnictwa miejscowości i obiektów topograficznych,
- popularyzacja historii miasta i gminy,
- wspomaganie edukacji historycznej poprzez przygotowanie stosownych materiałów pomocniczych.

Ustalono następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

I. Zasady ochrony obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

- 1) ustala się utrzymanie wszystkich zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- 2) ustala się zachowanie dobrego stanu technicznego i estetycznego tych obiektów – wszelkie prace remontowe i konserwatorskie zewnętrzne i wewnętrzne wymagają wykonania projektu i uzgodnienia z właściwym organem ds. ochrony zabytków; należy także utrzymać właściwy stan estetyczny otoczenia tych zabytków, w tym zieleni, małej architektury i zagospodarowania posesji sąsiadujących,
- 3) na obszarach wpisanych do rejestru zabytków likwidacja obiektów budowlanych oraz drzewostanu i zmiana zagospodarowania terenu wymaga zgody właściwego organu ds. ochrony zabytków,
- 4) na obszarach wpisanych do rejestru zabytków lokalizacja nowych obiektów oraz przekształcenie obiektów istniejących winno być poprzedzone wydaniem decyzji o warunkach zabudowy uzgodnionej z właściwym organem ds. ochrony zabytków,
- 5) zagospodarowanie parków zabytkowych winno być poprzedzone szczegółową inwentaryzacją i wytycznymi właściwego organu ds. ochrony zabytków.

II. Zasady ochrony stanowisk archeologicznych:

- 1) w obrębie lub bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska archeologicznego winna obowiązywać zasada zgłaszania służbie archeologiczno-konserwatorskiej zamiarów podejmowania prac ziemnych związanych z wykonywaniem głębokich wykopów, robót melioracyjnych, budową tras komunikacyjnych i instalacji infrastruktury podziemnej oraz zalesianiem użytków rolnych,
- 2) zmiany sposobu użytkowania terenów w granicach obszarów kulturowych obserwacji archeologicznej oraz wykonywanie prac niwelacyjnych lub ziemnych należy uzgadniać z właściwym organem ds. ochrony zabytków, który może zażądać przeprowadzenia archeologicznych badań ratowniczych lub nadzoru

archeologicznego nad prowadzonymi pracami.

III. Zasady ochrony przestrzennych walorów kulturowych krajobrazu:

- 1) należy utrzymać rolnicze użytkowanie terenów otwartego krajobrazu rolniczego,
- 2) należy utrzymać harmonijny krajobraz w obszarach widoczności z ciągów komunikacyjnych i punktów widokowych,
- 3) należy zachować istniejące i wprowadzać nowe zadrzewienia śródpolne,
- 4) należy zachować i eksponować krzyże i kapliczki przydrożne,
- 5) należy utrzymać przebieg i przekrój dróg krajobrazowych, odnawiać obsadzenia tymi samymi gatunkami drzew, utrzymać w sprawności technicznej nawierzchnie utwardzone,
- 6) należy ograniczać lokalizację poza terenami zabudowanymi wolnostojących nośników reklamowych.

IV. Zasady ochrony walorów kulturowych układów przestrzennych i zabudowy jednostek osadniczych:

- 1) zachować jak najliczniej zewidencjonowaną, wartościową zabudowę wiejską, utrzymywać budynki w dobrym stanie technicznym, ograniczać zmiany w bryle, detalu architektonicznym, rozmiarach i podziałach stolarki,
- 2) realizować nową zabudowę w gabarytach i w miejscach lokalizacji dotychczasowej historycznej zabudowy, w nawiązaniu do usuniętej lub w oparciu o typ zabudowy regionalnej,
- 3) należy zabronić lokalizacji wolnostojących nośników reklam zwłaszcza na tle zabytkowych obiektów, proponowanych do wpisu do rejestru zabytków.

V. Wskazane do realizacji regionalne cechy zabudowy i zagospodarowania:

- 1) zabudowa mieszkalna winna cechować się:
 - a) lokalizacją wg zasady dominującej w danej miejscowości,
 - b) przy adaptacji i modernizacji budynków istniejących oraz wznoszeniu nowej zabudowy mieszkalnej należy dążyć do zachowania następujących cech typowych dla zabudowy regionu Wielkopolski:
 - rzut budynku prostokątny bez dobudówek o proporcjach 1 do 2 (druga kondygnacja w ramach poddasza),
 - wysokość budynku 1-2 kondygnacji, dopuszcza się do 3 kondygnacji, jeżeli zabudowa nawiązuje do istniejącej,
 - dach dwuspadowy o spadku połaci ok. 40 – 45 stopni,
 - krycie budynków materiałami nie powodującymi dysharmonii z istniejącym budownictwem na danym terenie,
 - symetryczna lub prawie symetryczna kompozycja otworów na elewacji

frontowej,

- zaznaczony cokół budynku,
- nieznacznie wysunięty okap,

- należy dążyć do stosowania tradycyjnych rozwiązań materiałowych, w tym kolorystyki występującej lokalnie w miejscowości;

2) budynki użyteczności publicznej, w tym samodzielne sklepy, remizy, obiekty gastronomiczne, sportowe i inne winny być projektowane indywidualnie, w wielkości i formach nawiązujących do budownictwa tradycyjnego,

3) zalecane jest używanie kamienia polnego, kamienia ciosanego lub kostki kamiennej do wykonywania nawierzchni podjazdów i dziedzińców, budowy murów oporowych i ogrodzeń lub ich części,

4) wskazane jest stosowanie różnych odmian parkanów drewnianych, drewnianych i metalowych bram i furtek, należy ograniczać ogrodzenia z siatki, prętów zbrojeniowych oraz wprowadzić zakaz stosowania ogrodzeń z płyt betonowych prefabrykowanych.

VI. Planowane strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Jest to obszar uznany za materialne świadectwo historyczne, na którym dawny układ przestrzenny lub jego elementy zachowały się w stanie nienaruszonym lub nieznacznie zniekształconym. Wszelkie działania inwestycyjne, zmiany gabarytów, budowa nowych obiektów, rozbudowa istniejących budynków i inne przedsięwzięcia wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ochronie podlega:

- rozplanowanie ulic i placów, z uwzględnieniem możliwości zachowania pierwotnych nawierzchni,
- historyczne linie zabudowy,
- istniejąca zabudowa o walorach zabytkowych (wpisana do rejestru zabytków lub zakwalifikowana do rejestru zabytków),
- historyczne formy zabudowy,
- zieleń komponowana, jej układ i skład gatunkowy,
- mała architektura (ogrodzenia, bramy, pomniki);

Warunki ochrony:

- obowiązuje trwałe zachowanie historycznego układu przestrzennego ze wszystkimi elementami (drogi, place, linie zabudowy, kompozycja wnętrza architektonicznych i krajobrazowych),
- obowiązuje ochrona, konserwacja i rewitalizacja zachowanych, głównych

elementów układu przestrzennego,

- usuwanie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej,
- wszelka działalność budowlana wymaga zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- obowiązuje wymóg konsultowania i uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na dokonywanie wszelkich zmian i podziałów nieruchomości oraz przebudowy, rozbudowy i remontów obiektów objętych strefą.

Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej

Jest to obszar ochrony układów przestrzennych lub ich fragmentów, w obrębie których czytelne jest historyczne rozplanowanie oraz zabudowa o lokalnych wartościach kulturowych. W strefie tej wprowadza się wymóg konsultowania i uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych.

Ochronie podlega:

- rozplanowanie ulic i placów (z uwzględnieniem możliwości zachowania pierwotnych nawierzchni),
- historycznie ukształtowane działki siedliskowe,
- rozplanowanie zabudowy poszczególnych zagród i charakterystycznego usytuowania domów mieszkalnych,
- architektoniczna forma zabudowy (istniejącej i uzupełniającej): gabaryty, kształty dachów, zasadnicza kompozycja elewacji,
- zieleń komponowana (obsadzenie ulic, starodrzew w obrębie siedlisk) – układ i skład gatunkowy;

Warunki ochrony:

- utrzymanie zasadniczych elementów historycznego układu przestrzennego,
- rewaloryzacja modernizacja obiektów o wartościach kulturowych,
- docelowe usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących
- nowe obiekty należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy, występujących w obrębie miejscowości,
- obowiązuje wymóg konsultowania i uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie:
 - budowy nowych obiektów,
 - kształtowania zabudowy o określonych gabarytach i bryle,
 - przebudowy i remontów, a także zmiany funkcji obiektów figurujących w ewidencji zabytków,

- zmian historycznie ukształtowanych wewnątrz ruralistycznych.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego

Jest to obszar ochrony krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym lub obszarem ukształtowanym w wyniku działalności ludzkiej – parki, cmentarze, aleje. Tereny te mogą również stanowić integralną część obszarów chronionych strefą „A” lub „B”, jako rodzaj zabezpieczenia i ekspozycji form tradycyjnych.

Ochronie podlega:

- historycznie ukształtowana granica parków, cmentarzy,
- kompozycja zieleni – rozplanowanie i skład gatunkowy,
- układ dróg i alejek w obrębie parków i cmentarzy,
- mała architektura – ogrodzenia, bramy,
- nagrobki, krzyże, ogrodzenia kwater i inne zachowane elementy urządzenia cmentarzy;

Warunki ochrony:

- zachowanie historycznych granic założeń krajobrazowych,
- utrzymanie integralności zespołów dworsko-parkowych, parków, cmentarzy i alei (nie należy dzielić tych obszarów na działki użytkowe),
- rewaloryzacja zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, np. ubytki w zadrzewieniu uzupełniać tymi samymi gatunkami drzew, zaleca się także stosowanie gatunków trwałych i długowiecznych,
- gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej (np. zdewaloryzowane założenia cmentarne),
- obiekty kubaturowe na terenie parków mogą być lokalizowane tylko na miejscu dawnej zabudowy, przy odpowiednim wkomponowaniu w historyczne założenia krajobrazowe,
- wszelkie prace renowacyjne, porządkowe, wycinki drzew wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a w przypadku założeń wpisanych do rejestru zabytków – zezwolenia wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefa „E” – strefa ochrony ekspozycji

Stanowi ona ochronę ekspozycji zespołu kościelnego na Świętej Górze oraz zespołu urbanistycznego miasta Gostyń. Ewentualna lokalizacja zabudowy w obrębie strefy wymaga uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Należy przyjąć zasadę, że ustanowienie wszelkich form ochrony środowiska kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego będzie następowało na wniosek służb ds. ochrony zabytków, chyba że przepisy

szczególne rozstrzygną inaczej.

Strefa „W” – strefa zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych

W strefie wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych dla inwestycji naruszających strukturę gruntu – zgodnie z przepisami odrębnymi.

8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Gmina Gostyń nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Wśród obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów, wymienione poniżej zawierają zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

I. Uchwała nr XXVII/221/2000 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 29 września 2000 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów działalności produkcyjnej, budowlanej i usługowej w Gostyniu w rejonie ul. Poznańskiej (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 84, poz. 1117 z dnia 1 grudnia 2000 r.)

§ 8.1. Obszar objęty planem miejscowym leży w strefie „W” ochrony archeologicznej. Działalność inwestycyjna wymaga nadzoru archeologicznego. Pozwolenie na budowę może być wydane po wyrażeniu opinii przez właściwego konserwatora zabytków. 2. Na części terenu objętej planem miejscowym zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne nr 63-28/68. Granicę stanowiska oznaczono na rysunku planu miejscowego. Stanowisko uznaje się za obszar objęty ochroną konserwatorską, w rozumieniu przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym. Obowiązują ratownicze badania wykopaliskowe. Ustalenie

warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji budowlanej wymaga uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków.

II. Uchwała nr XLV/424/2002 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Malewie (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 77, poz. 1998 z dnia 5 czerwca 2002 r.)

§ 7. Na każdym etapie realizacji inwestycji obowiązuje uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków warunków i zasad prowadzenia prac, w zakresie obowiązujących przepisów szczególnych dotyczących ochrony konserwatorskiej w obszarach zabytkowych i strefach archeologicznych i ewentualnych prac ratowniczych.

III. Uchwała nr XLV/425/2002 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Gostyniu przy ulicy Poznańskiej obręb DUSINA (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 77, poz. 1999 z dnia 5 czerwca 2002 r.)

§ 10.1. Obszar objęty planem miejscowym leży w strefie „W” ochrony archeologicznej. Działalność inwestycyjna wymaga nadzoru archeologicznego. Pozwolenie na budowę może być wydane po wyrażeniu opinii przez właściwego konserwatora zabytków. 2. Obszar objęty planem miejscowym położony jest w strefie ochrony widokowej (ekspozycji) na zespół klasztorny na Świętej Górze. Strefę uznaje się za obszar objęty ochroną konserwatorską w rozumieniu przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym. Ustalenie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji budowlanej wymaga uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków.

IV. Uchwała nr LI/488/2002 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 27 września 2002 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Kunowo - Daleszyn obejmujący obręb geodezyjny Kunowo i w części Daleszyn (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 145, poz. 3947 z dnia 4 grudnia 2002 r.)

§ 7.2. W granicach opracowania planu wyznaczone zostały strefy ochrony konserwatorskiej, których zasięg określają oznaczenia graficzne zawarte w rysunku planu będącym załącznikiem nr 1 do niniejszej uchwały: 1) Strefa „A” ochrony konserwatorskiej – wszelkie działania inwestycyjne, lokalizacje, nadbudowy, przebudowy, zabudowy, zmiany w architekturze wymagają uzgodnienia z WKZ na etapie koncepcji. 2) Strefa „B” ochrony konserwatorskiej – należy zachować historyczny układ przestrzenny, gabaryty zabudowy, tradycyjny podział architektoniczny. Lokalizacje, projekty rozbudowy obiektów istniejących lub nowej zabudowy, które nie mogą spełnić powyższych wytycznych powinny

być uzgodnione z WKZ na etapie koncepcji. 3) Strefa „E” ochrony widokowej – lokalizacja obiektów wymaga uzgodnień z WKZ. 3 Teren w granicach planu znajduje się w strefie ochrony archeologicznej „W”. Działalność inwestycyjna na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

V. Uchwała nr VI/50/2003 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 14 marca 2003 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w Gostyniu przy ul. Nad Kanią oraz w Bogusławach (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 70, poz. 1340 z dnia 6 maja 2003 r.)

§ 6.1. Obszar objęty planem położony jest w strefie „E” - ekspozycji na zespół klasztorny na Świętej Górze. W strefie: 1) decyzje o warunkach zabudowy, o których mowa w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym wydaje się po uzgodnieniu z właściwym konserwatorem zabytków. Zamierzenie budowlane wymaga zezwolenia konserwatora zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę, 2) zamierzenie budowlane nie wymagające ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu wymaga wyrażenia stanowiska (zezwolenia lub opinii) właściwego konserwatora zabytków. 2. Obszar objęty planem położony jest w strefie „W” - ochrony archeologicznej. Wykonywanie prac ziemnych wymaga uzyskania opinii właściwego konserwatora zabytków. W opinii ustala się wymogi dotyczące ochrony archeologicznej, w tym m.in. ratownicze badania wykopaliskowe lub nadzory archeologiczne.

VI. Uchwała nr XXII/193/04 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gostyń - Brzezie ul. Powstańców Wielkopolskich (aktualnie ul. Leszczyńska) – Strzelecka (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 55, poz. 1262 z dnia 26 kwietnia 2004 r.)

§ 6.2. Teren w granicach planu znajduje się w strefie archeologicznej „W”. Działalność inwestycyjna na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji; nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe. Koszty prac archeologicznych ponosi inwestor. 3. Ustala się strefę „B” ochrony konserwatorskiej obejmującą tereny oznaczone symbolami 1UK, 2ZP i 3 ZP: 1) Ochronie konserwatorskiej podlegają: a) obiekty wymienione w spisie zabytków architektury i budownictwa, w tym zespół obiektów bractwa strzeleckiego, b) tereny zielone parku i dawnego cmentarza wraz z przynależną zabudową, c) układ przestrzenny wraz z historyczną zabudową. 2) W strefie „B” postuluje się zachowanie historycznego układu przestrzennego, gabarytów zabudowy, tradycyjnego podziału historycznego. Lokalizacje, projekty rozbudowy

obiektów istniejących lub nowej zabudowy, które nie mogą spełnić powyższych wytycznych powinny być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, na etapie koncepcji.

VII. Uchwała nr XXVI/346/04 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Gostynia w rejonie ulic: Kolejowa, 1 Maja, Tkacka, Wolności (aktualnie Jana Pawła II) (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 130, poz. 2678 z dnia 17 sierpnia 2004 r.)

§ 5.1. Dopuszcza się wtórny podział i scalenia działek w obrębie obszaru objętego opracowaniem planu. Na obszarze objętym strefą „A” ochrony konserwatorskiej podziały działek wymagają uzgodnienia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. 2. Na terenie objętym opracowaniem planu obowiązują strefy: „A”, „B”, „E” ochrony konserwatorskiej. Wszelkie działania mogące mieć wpływ na zmianę historycznego układu przestrzennego i zespołu budowlanego, jak nowe lokalizacje, ewentualne rozbiórki, a także rozbudowy i przebudowy istniejących obiektów należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru lub usytuowanych na terenie wpisanym do rejestru zabytków, ewentualne rozbiórki wymagają zgody Generalnego Konserwatora Zabytków na ich skreślenie z rejestru. 3. Teren w granicach planu znajduje się w strefie ochrony archeologicznej „W”. Działalność inwestycyjna na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji, nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe. Na obszarze objętym planem, w granicach terenu 33M/U znajduje się stanowisko archeologiczne nr 31. Dopuszcza się działalność inwestycyjną na obszarze stanowiska po przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych. Koszty prac archeologicznych ponosi Inwestor.

VIII. Uchwała nr XXXVI/458/05 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie ul. Poznańskiej i osiedla Pożegowo w Gostyniu (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 92, poz. 2662 z dnia 23 czerwca 2005 r.)

§ 8.1. Teren znajduje się w strefie „W” ochrony archeologicznej. Działalność inwestycyjna w strefie „W” na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe. Koszty prac ponosi inwestor. 2. Na terenie stanowiska archeologicznego nr 63-28/121 dopuszcza się możliwość inwestowania jedynie w przypadku przeprowadzenia

ratowniczych badań wykopaliskowych. Koszty prac archeologicznych ponosi inwestor.

IX. Uchwała nr XXXVIII/479/05 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – Strefa gospodarcza Czachorowo (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 113, poz. 3055 z dnia 26 lipca 2005 r.)

§ 14.1. Teren znajduje się w strefie „W” ochrony archeologicznej. 2 Na terenie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków dopuszcza się możliwość inwestowania jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych. 3. Na terenie stanowisk archeologicznych nie wpisanych do rejestru zabytków wskazane jest przed przystąpieniem do prac inwestycyjnych przeprowadzenie archeologicznych badań rozpoznawczych celem określenia szczegółowych zasięgów stanowisk oraz stanu zachowania substancji zabytkowej. 4. Wszelkie prace ziemne wymagają prowadzenia prac dokumentacyjno-zabezpieczających a w przypadku wystąpienia nieznanymi dotąd stanowisk archeologicznych, ratowniczych badań wykopaliskowych, chyba, że wyniki badań rozpoznawczych jednoznacznie potwierdzą brak substancji zabytkowej.

X. Uchwała nr XLVIII/616/06 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu miasta Gostynia, położonego w rejonie ul. Nad Kanią i ul. Wolności (Osiedle Głogówko) (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 101, poz. 2500 z dnia 26 czerwca 2006 r.)

§ 7. Szczególne warunki zagospodarowania terenów, wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego: 1) przedmiotowy obszar planu znajduje się w strefach ochrony: a) konserwatorskiej „A” - (ochrona założenia urbanistycznego miasta Gostynia) – granica strefy wg rysunku planu, b) krajobrazowej „K” - (ochrona krajobrazu kulturowego zespołu Świętej Góry) – granica strefy wg rysunku planu, c) widokowej „E” - (ochrona ekspozycji zespołu Świętej Góry) – obejmuje cały obszar opracowania - obowiązuje zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych, z wyjątkiem terenów ściśle określonych w planie, d) archeologicznej: - strefa W - obejmuje cały obszar opracowania; działalność inwestycyjna na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z WKZ, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe; koszty prac archeologicznych ponosi inwestor, - występują 3 stanowiska archeologiczne oraz cmentarzysko kurhanowe (lokalizacja oznaczona na rysunku planu); dopuszcza się możliwość inwestowania jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań

wykopaliskowych na zagrożonym stanowisku; koszty prac archeologicznych ponosi inwestor; 2) warunki zabudowy, zagospodarowania i kształtowania zieleni wynikające z potrzeb ww. stref określono dla poszczególnych obszarów w tekście planu; 3) władze miasta zobowiązuje się, do podnoszenia świadomości – właścicieli i użytkowników terenu - o szczególnej lokalizacji i wynikających stąd zobowiązań oraz do ich respektowania; 4) wszelkie działania na etapie projektowania wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; 5) na terenie objętym planem znajduje się obiekt stanowiący dawny zajazd klasztorny tzw. Nadolnik (ul. Wolności 52-54) wpisany do rejestru zabytków - numer rejestru 138/570/A, data wpisu 19.05.1956.

XI. Uchwała nr XIII/703/06 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 6 października 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ul. Poznańskiej w Gostyniu (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 193, poz. 4545 z dnia 11 grudnia 2006 r.)

§ 12. W zakresie ochrony archeologicznej ustala się: 1) teren znajduje się w strefie „W” ochrony archeologicznej; działalność inwestycyjna w strefie „W” wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji, 2) w przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków.

XII. Uchwała nr VIII/79/07 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 12 maja 2007 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego kwartału staromiejskiego w Gostyniu określonego ulicami: Kolejową, Witosą, Powstańców Wlkp. i Łącznikową (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 85, poz. 2222 z dnia 12 czerwca 2007 r.)

§ 5.1. Obszar objęty planem obejmuje się ochroną konserwatorską. Ustalenia planu nie naruszają przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno - budowlanej w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z przepisami Prawa budowlanego. 2. Na obszarze objętym planem występuje potencjalne stanowisko archeologiczne. Działalność inwestycyjna na obszarze stanowiska wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych podczas robót budowlanych (ziemnych). Prowadzenie badań archeologicznych wymaga pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uzyskanego przed rozpoczęciem robót budowlanych.

XIII. Uchwała nr XVIII/171/08 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 1 lutego 2008 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Malewie i Dusinie (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 52, poz. 1083 z dnia 9 kwietnia 2008 r.)

§ 8.1. Na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie Nr klasyfikacji PSOZ.WA-5340/26/92 z dnia 06.03.92r. podlega ochronie stanowisko archeologiczne AZP 62-28/42 wraz z otoczeniem wpisane do rejestru zabytków pod nr 1250/archeolog. Zasięg stanowiska określa Rysunek nr 2 planu. Na stanowisku zakazuje się wszelkiej działalności. 2. Na podstawie ustaleń planu ochronie podlega dziewięć stanowisk archeologicznych (znajdujących się w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków). Orientacyjne zasięgi stanowisk wraz z ich numerami określa rysunek nr 1 planu i rysunek nr 2 planu. Na stanowisku archeologicznym dopuszcza się możliwość wykonywania robót budowlanych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych. 3. Na podstawie ustaleń planu cały obszar objęty planem obejmuje się konserwatorską ochroną archeologiczną. Roboty budowlane można rozpocząć po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji. 4. Do prowadzenia prac konserwatorskich i badań archeologicznych oraz do wykonywania robót budowlanych (ziemnych) przy zabytku lub w jego otoczeniu stosuje się w szczególności przepisy art. 36 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

XIV. Uchwała nr XXVI/332/09 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 13 lutego 2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w rejonie ul. Leszczyńskiej, ul. Zacisze i ul. Polnej w Gostyniu (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 64, poz. 890 z dnia 6 kwietnia 2009 r.)

§ 9. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) Na obszarze opracowania planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, ustala się strefę „W” ochrony archeologicznej- działalność inwestycyjna związana z robotami ziemnymi wymaga uzyskania uzgodnienia właściwych służb ochrony zabytków, które określą warunki dopuszczające do realizacji inwestycji. 2) Na terenach oznaczonych na rysunku planu symbolami 14MN, 15MN i 09KD_D w obrębie stanowiska archeologicznego (AZP 63-28/120), które zostało oznaczone na rysunku planu symbolem, przed przystąpieniem do wszelkich zamierzeń inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi należy uzyskać uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków co do konieczności ich prowadzenia pod nadzorem archeologicznym.

XV. Uchwała nr XXXIII/438/09 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 20 listopada 2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Czachorowie – Strefa gospodarcza 2 (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 10, poz. 311 z dnia 15 stycznia 2010 r.)

§ 12.1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. 2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej należy uzgodnić z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

XVI. Uchwała nr XXXV/461/10 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 12 lutego 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Gostyniu przy ul. Nad Kanią oraz w Bogusławkach (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 96, poz. 1828 z dnia 14 maja 2010 r.)

§ 8.1.4. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się objęcie terenu strefą „W” ochrony archeologicznej. Przedmiotem ochrony archeologicznej w strefie „W” są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

XVII. Uchwała nr XXXVII/481/10 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 23 kwietnia 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Gostyniu w rejonie ulic: Wrocławska, Wielkopolska, Górna, Podgórna (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 137, poz. 2625 z dnia 16 lipca 2010 r.)

§ 8. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 1) teren objęty opracowaniem planu na wniosek konserwatora zabytków obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej; 2) W odniesieniu do terenu objętego strefą „W” ochrony archeologicznej obowiązują następujące ustalenia: a) przedmiotem ochrony archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne, b) wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

XVIII. Uchwała nr XXXIX/519/10 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 30 czerwca 2010 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Kunowo - Daleszyn (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 202, poz. 3708 z dnia

30 września 2010 r.)

§ 16.1. Obszar objęty planem miejscowym obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki konserwatorskie. 2. Ustala się lokalizację stanowisk archeologicznych nr: 1) 61-28/49, 2) 63-28/96, 3) 63-28/97, 4) 63-28/98, 5) 63-28/99, 6) 63-28/102, 7) 63-28/104, 8) 63-28/106, 9) 63-28/108, ujętych w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków, zgodnie z rysunkiem planu. 3. W przypadku lokalizacji inwestycji na terenie stanowisk archeologicznych, o których mowa w ust. 2 należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie prac ziemnych i przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne metodą wykopaliskową.

XIX. Uchwała nr XII/173/11 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Malewie (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 9 stycznia 2012 r., poz. 141)

§ 9.1. Na obszarze opracowania planu ustala się strefę „W” ochrony archeologicznej, 2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków warunków i zasad prowadzenia prac w zakresie obowiązujących przepisów szczególnych dotyczących ochrony konserwatorskiej w obszarach zabytkowych oraz w strefach archeologicznych i ewentualnych rac ratowniczych.

XX. Uchwała nr XVI/257/12 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 30 marca 2012 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar położony w Gostyniu w rejonie ul. Powstańców Wielkopolskich (obecnie ul. Leszczyńska) i ul. Strzeleckiej (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 6 czerwca 2012 r., poz. 2484)

§ 16.1. Ustala się objęcie obszaru planu strefą „W” ochrony archeologicznej, w której obowiązują ustalenia: 1) przedmiotem ochrony archeologicznej w strefie ochrony konserwatorskiej „W”, są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne; 2) wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji. 2 Ustala się objęcie obszaru planu ochroną konserwatorską, dla której obowiązują ustalenia: 1) w odniesieniu do nowej zabudowy: a) nawiązanie do rodzimej tradycji architektonicznej – pod względem gabarytów budowli, stolarki budowlanej, detalu architektonicznego, zastosowanych materiałów, b) właściwe wkomponowanie w otaczający krajobraz;

2) w odniesieniu do obiektu „Strzelnicy” - siedziby Bractwa Strzeleckiego, ujętej w gminnej ewidencji zabytków: a) należy dążyć do maksymalnego zachowania charakteru, brył, wystroju elewacji i gabarytów zabudowy, b) rozbiórką obiektu dopuszcza się jedynie w przypadkach potwierdzenia złego stanu technicznego; 3) w odniesieniu do pozostałej istniejącej zabudowy należy dążyć do podniesienia jej wartości architektonicznej poprzez dostosowanie do istniejącej zabudowy zabytkowej; 4) wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

XXI. Uchwała nr XVI/258/12 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 30 marca 2012 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Gostyniu przy ulicy Poznańskiej, obręb geodezyjny Dusina (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 6 czerwca 2012 r., poz. 2485)

§ 8.1. Na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, teren objęty opracowaniem planu, obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej; 2) w odniesieniu do terenu objętego strefą „W” ochrony archeologicznej obowiązują następujące ustalenia: a) przedmiotem ochrony archeologicznej w strefie ochrony konserwatorskiej „W”, są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne; b) wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

XXII. Uchwała nr XL/582/14 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 5 września 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Gostyniu w rejonie ul. Kolejowej i osiedla Gawrony oraz ul. Stanisława Helsztyńskiego (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 15 października 2014 r., poz. 5306)

§ 7.1. Na rysunku planu oznaczono granicę historycznego założenia urbanistycznego miasta Gostynia wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 53 decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 27.01.1956 r.; ograniczenia zawarte w tej decyzji obejmują tereny: #MU, 4MU, 2ZP, 5MU, 2KDD, 1KDjx i 1E; 2. Na rysunku planu oznaczono obiekty budowlane ujęte w gminnej ewidencji zabytków (zlokalizowane przy ul. Kolejowej nr: 22, 24, 26, 27, 30), w odniesieniu do których na wniosek organu ochrony zabytków ustala się: a) przedmiot ochrony: - charakterystyczne bryły zabytkowych budynków, kształty dachów, - rozwiązania architektoniczne, tradycyjny materiał, - historyczny wystrój elewacji, b) cel ochrony – zachowanie tradycyjnych gabarytów i rozwiązań architektonicznych, c) dopuszcza się zmiany brył budynków, nie powodujące uszczerbku na obiekcie, podlegające na rozbudowie, nadbudowie, zmianie

kształtu dachu, również zmiany elewacji; 3) obszar opracowania planu położony jest w strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, w granicach której, na wniosek organu ochrony zabytków obowiązują nasypujące ustalenia: a) należy stosować materiały tradycyjne dla historycznego założenia miejskiego Gostynia, b) dla nowej zabudowy, przebudowy i nadbudowy: wysokość budynków, kształt dachu, rodzaj pokrycia, podziały i wystrój elewacji, stolarkę okienną i drzwiową należy dopasować do zabudowań typowych dla tej części miasta, c) wygląd obiektów małej architektury, w tym koszy na śmieci, kwietników, ławek, stojaków rowerowych, oświetlenia należy dostosować do zabytkowego charakteru otoczenia, d) wygląd urządzeń infrastruktury naziemnej, w tym hydrantów, skrzynek na budynkach należy dostosować do historycznej zabudowy, c) nie należy umieszczać na elewacjach eksponowanych kominów ogrzewania gazowego, klimatyzatorów, anten satelitarnych oraz innych elementów instalacji, f) wygląd i kształt nośników reklamowych powinien nawiązywać do historycznej zabudowy oraz być podporządkowany walorom budynku, w szczególności nie dopuszcza się montażu wyświetlaczy LED, płacht rozwieszanych między budynkami, tablic i paneli podświetlanych o wymiarach większych niż 500 x 60 cm, reklam charakteryzujących się nadmiarem form i kolorów.

XXIII. Uchwała nr XVIII/237/16 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w Kunowie (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 30 czerwca 2016 r., poz. 4140)

§ 6. 1. Ustala się strefę konserwatorskiej ochrony archeologicznej „W”, zgodnie z rysunkiem planu, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne, stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka. 2. W strefie konserwatorskiej ochrony archeologicznej ustala się nakaz prowadzenia badań archeologicznych dla inwestycji naruszających strukturę gruntów.

XXIV. Uchwała nr XXIV/324/17 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 19 stycznia 2017 r. w sprawie Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Kunowie i Daleszynie (Dz. U. Woj. Wielkopolskiego z dnia 25 stycznia 2017, poz. 729)

§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) obszar planu położony jest w strefie „W” ochrony archeologicznej; 2) na obszarze objętym planem zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne AZP 63-28/5, oznaczone na rysunku planu; 3) przedmiotem ochrony są zabytki archeologiczne stanowiące

ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne, będące świadectwem życia i działalności człowieka; 4) zakres ochrony określają przepisy odrębne.

XXV. Uchwała nr XXII/405/17 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 25 września 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Witoldowie (Dz. U. Woj. Wielkopolskiego z dnia 27 września 2017, poz. 6071)

§ 7. 1. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: 1) strefę ochrony konserwatorskiej, wskazaną na rysunku planu, obejmującą park dworski wpisany do rejestru zabytków (decyzja z 10.11.1995 r. pod numerem 1568/A); 2) ochronę budynków, wskazanych na rysunku planu, ujętych w gminnej ewidencji zabytków. 2. W granicach strefy ochrony konserwatorskiej oraz dla budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków obowiązują przepisy odrębne.

XXVI. Uchwała nr IV/31/19 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 31 stycznia 2019 r. w sprawie Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Gostyniu w rejonie ulic: Górna, Wielkopolska, Wrocławska (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 31 stycznia 2019 r., poz. 1535)

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: 1) strefę ochrony archeologicznej, obowiązującą w granicach obszaru objętego planem, zidentyfikowanego stanowiska archeologicznego (AZP 64-28/34); 2) w strefie ochrony archeologicznej, dla inwestycji naruszających strukturę gruntu, obowiązują przepisy odrębne w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

XXVII. Uchwała nr XIII/180/20 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 17 lutego 2020 r. w sprawie Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Gostyniu w rejonie ronda Józefa Zeidlera i ul. Zachodniej (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 28 lutego 2020 r., poz. 1930)

§ 7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: 1) strefę „W” ochrony archeologicznej, w granicach obszaru objętego planem, zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego Otówko AZP 63-28/120; 2) w strefie ochrony archeologicznej, dla inwestycji naruszających strukturę gruntu, obowiązują przepisy odrębne w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

XVIII. Uchwała nr XXXV/436/22 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 10 marca 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Czachorowie (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 21 marca 2022 r., poz. 2244)

§ 8. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w granicach planu zlokalizowany jest obszar zespołu zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych nr 20 w obrębie którego występują stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków; 2) na terenie ochrony konserwatorskiej zespołu zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, dla inwestycji związanych z robotami ziemnymi, obowiązują przepisy odrębne z zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Inwestycje na terenie gminy Gostyń, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które każdorazowo uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

8.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmiennym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Północna część gminy Gostyń znajduje się w obrębie *Obszaru Chronionego Krajobrazu: Krzywińsko – Osieckiego wraz z zadrzewieniami gen. Dezyderego Chłapowskiego i kompleksem leśnym Osieczna – Góra*, ustanowionego Rozporządzeniem nr 82/92 Wojewody Leszczyńskiego z dnia 1 sierpnia 1992 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa leszczyńskiego i zasad korzystania z tych obszarów.

Obszar o powierzchni 714,25 km² obejmuje Pojezierze Krzywińskie, Pojezierze Dolskie oraz Dolinę Rowu Polskiego, Rowu Śląskiego i Kanału Obry. Został utworzony w celu zachowania i ochrony obszarów o cechach środowiska zbliżonych do naturalnego oraz zapewnienia społeczeństwu niezbędnych warunków wypoczynku i turystyki w oparciu o walory krajobrazowe. Teren obszaru chronionego krajobrazu wyróżnia się dużą lesistością, występowaniem licznych rzek i jezior oraz charakterystycznymi dla tego obszaru zadrzewieniami

śródpolnymi, co czyni go niezwykle atrakcyjnym pod względem turystyczno-krajobrazowym.

W miejscowości Stary Gostyń znajduje się rezerwat przyrody „Torfowisko Źródliskowe” o powierzchni 3,58 ha, utworzony na mocy Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego nr 144 z dnia 8 lipca 1963 r. Jest pozostałością rynnowego jeziora polodowcowego. Teren rezerwatu zasilany jest przez gruntowe wody wsiękowe z dużą zawartością wapnia (zwłaszcza węglanu wapnia), które spływają po niżej położonych nieprzepuszczalnych warstwach łów., dzięki czemu wytworzyło się rzadkie zbiorowisko roślinne. Występuje tu ok. 250 rzadkich gatunków roślin naczyniowych i zarodnikowych. Rezerwat jest cennym obiektem przyrodniczym i naukowym.

Na terenie gminy Gostyń indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są pojedyncze i grupowe obiekty przyrody ożywionej, m.in. głównie dęby szypułkowe i żywotniki w Gostyniu, Goli, Tworzymirkach oraz gład narzutowy w Czajkowie.

Na terenie gminy Gostyń nie występują obszary objęte siecią ekologiczną Natura 2000.

8.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153), wydanego na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust. 3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia. Gmina Gostyń posiada opracowany w 2012 r. plan ochrony zabytków na wypadek

konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy Gostyń, wpisane do rejestru zabytków, prezentują zróżnicowany stan zachowania.

CZACHOROWO – zespół dworski

Zespół dworski usytuowany jest w zachodniej części wsi, obecnie część budynków przebudowana i przekształcona, do rejestru zabytków wpisano:

Park założony w stylu krajobrazowym w 2 poł. XIX w., gdy właścicielem tutejszych dóbr była rodzina Modlibowskich. Park graniczy od północy i południa z polami, od zachodu z zabudową folwarczną, od wschodu z zabudową wsi. Obecnie zachował się relikwyt pierwotnego parku, o powierzchni 1,31 ha, w tym 0,02 ha wód, rozciągający się na wschód od dworu (dwór ujęty w ewidencji zabytków). Główny wjazd do parku prowadzi od wschodu aleją kasztanową, będącą kontynuacją drogi przebiegającej przez wieś. Drugi wjazd w narożniku północno-zachodnim, obok oficyny. Część wschodnia parku, obecnie zagospodarowana jako ogródki, z dwoma niewielkimi stawami. Starodrzew przetrzebiony, najlepiej zachowany w sąsiedztwie dworu, składa się głównie z lipy wielko- i drobnolistnej, dębu szypułkowego i jesionu wyniosłego. Na pozostałej powierzchni pojedyncze egzemplarze wierzby, nieliczne współczesne nasadzenia jarzębiny i świerku pospolitego, a na północnej granicy rząd topoli czarnej. Nie zachował się układ ścieżek spacerowych, kompozycja parku uległa zatarciu. Park wymaga rewitalizacji.

Spichlerz folwarczny, z 1890 r., usytuowany w południowej pierzei dziedzica gospodarczego, murowany z cegły, na kamiennej podmurówce, tynkowany, dwukondygnacyjny z poddaszem, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym. Wzniesiony na planie prostokąta. Na elewacjach biegnące przez całą wysokość ścian lizeny, wsparte na wysokim cokole. Stan zachowania zadowalający. Użytkowany przez Top Farms Agro Sp. z o.o.

Zespół wchodzi w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

DALABUSZKI – zespół dworski

Założenie dworskie znajduje się poza obrębem miejscowości, przy drodze dojazdowej z Kunowa, która zarazem dzieli je na dwie części. Po wschodniej stronie drogi znajduje się część rezydencjonalna, po zachodniej stronie zespół folwarczny. Zespół dworsko parkowy założony został w 2 poł. XIX w.

Dwór wzniesiono dla Hermanna Scholtza, przebudowano na przełomie

XIX i XX w. o część północną. Budynek murowany z cegły, tynkowany, na podmurówce z kamienia, wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony (w piwnicach zachowane sklepienia kolebkowe), z częściowo użytkowym poddaszem. Jednokondygnacyjny z dwukondygnacyjnymi ryzalitami zwieńczonymi trójkątnymi szczytami na osiach elewacji frontowej i ogrodowej, poprzedzonymi murowanymi werandami z kamiennymi schodami. Dach dwuspadowy kryty eternitem. Obiekt użytkowany, stan zachowania dostateczny.

Park założony w stylu krajobrazowym, na rzucie nieregularnego, nieco wydłużonego wieloboku, z dużym stawem w części południowej. W zachodniej części parku usytuowany jest dwór. Park otoczony murowanym ogrodzeniem z cegły, z bramą od strony południowo-zachodniej. Obecnie w przetrzebionym parku zachowany fragmentarycznie drzewostan mieszany, głównie w części wschodniej i południowo-zachodniej.

Zespół jest własnością prywatną.

DUSINA – zespół pałacowy

Zespół pałacowy usytuowany jest w północnej części wsi, po północnej stronie drogi wiodącej do Daleszyna. Tworzą go pałac, usytuowany w południowej części parku, wzniesiony w 1865 r. dla ówczesnego właściciela dóbr Jana Nepomucena Kurnatowskiego herbu Łódzia, wg projektu architekta Stanisława Hebanowskiego oraz powstały w na pocz. XIX w. park.

Pałac murowany, otynkowany, na ceglany cokole, dwukondygnacyjny z czworoboczną trójkondygnacyjną wieżą od strony wschodniej, niepodpiwniczony. Dachy kryte blachą. Wzniesiony na planie nieregularnym, niesymetrycznym opartym o prostokątny korpus z ryzalitem na osi, fasadą zwrócony na południe. Trójosiowy ryzalit fasady zwieńczony trójkątnym frontonem. W przyziemiu od południowo-zachodniej strony podcień wsparty na czterech kolumnach, z balkonem na piętrze, z koszowymi arkadami i ażurowym fryzem w kształcie rombu. Detal architektoniczny w postaci lizen, profilowanych gzymsów, naczółków, opasek okiennych. Obiekt w bardzo dobrym stanie, po przeprowadzonym remoncie kapitalnym.

Park krajobrazowy o powierzchni 3,67 ha, w tym 0,80 ha wód. W jego centrum znajduje się duży staw z zadrzewioną wyspą pośrodku. Wokół pałacu wytyczono nowe ścieżki brukowane, wykonano nowe nasadzenia drzew i krzewów. Z dawnego drzewostanu zachowane okazy dębów szypułkowych, lipy drobnolistnej, jesionu wyniosłego, topoli białej, kasztanowca, klonu pospolitego. Ogrodzenie współczesne – ceglana podmurówka i słupki z czerwonej cegły z metalowymi przęsłami. Park zadbany, utrzymany w dobrym stanie.

Zespół pałacowy stanowi własność prywatną.

GOLA – zespół pałacowy

Zespół pałacowy z XVIII-XX w., dawna własność Potworowskich, usytuowany w północnej części wsi, niedaleko drogi z Gostynia do Leszna. Zespół rezydencjonalny zajmuje południową część założenia. Pałac zbudowany w 4 ćw. XVIII w. dla Jana Radolińskiego, ukończony ok. 1827 r. przez Eugeniusza Andrzeja Potworowskiego, przebudowany w końcu XIX w., położony jest w północno-wschodniej części parku nad dużym stawem, po którego drugiej stronie wzniesiono oranżerię, natomiast kolonia domów dawnych pracowników folwarcznych usytuowana została na zachód od części rezydencjonalnej i od podwórza gospodarczego, na przedłużeniu wiejskiej drogi.

Pałac wzniesiony na rzucie prostokąta, na ceglany cokole, podpiwniczony, murowany z cegły, tynkowany, dwukondygnacyjny z poddaszem, nakryty wysokim czterospadowym dachem pokrytym dachówką. W przyziemiu na osi od południa taras ograniczony tralkową balustradą, od wschodu przybudówka, nieco niższa, nakryta dachem płaskim. Elewacje zdobione boniowaniem, z bogatą dekoracją architektoniczną i sztukatorską sięgającą do stylistyki baroku i klasycyzmu. Wyróżnia się elewacja frontowa, zwrócona na wschód, o pięciosiowej środkowej części ozdobionej pilastrami wielkiego porządku o kompozytowych kapitelach, a na osi dachu forma stylizowanej attyki ze szczytem zwieńczonym półkolistym naczółkiem z herbem Dębno Potworowskich. Nad oknami piętra wprowadzono dekoracyjne prostokątne płyciny ozdobione motywem girlandy z kwiatów i owoców. Obiekt był remontowany kompleksowo w 1977 r., wówczas układ i kompozycja przestrzenna wewnątrz znacznie zostały przekształcone, dostosowane do funkcji hotelarsko-konferencyjnych. Obecnie obiekt nieużytkowany, odzyskany przez spadkobierców Potworowskich, wystawiony na sprzedaż.

Park krajobrazowy o pow. ok. 6 ha, w tym 0,23 ha wód, założony na pocz. XIX w., przekształcony w końcu XIX w.; ukształtowany na bazie dawnego lasu mieszanego z okazałymi dębami szypułkowymi. Założony na rzucie wydłużonego prostokąta. W północnej części parku znajduje się duży staw zasilany rowem, biegnącym przez całą długość parku. Po drugiej stronie drogi kolejny staw; przez drogę poprowadzony mostek. W południowo zachodniej części parku zachowane pozostałości bramy wjazdowej. Od południa park ogranicza aleja grabowa. W latach 70. XX w, w czasie renowacji parku, wschodnią granicę obsadzono świerkami pospolitymi. W drzewostanie zachowane okazy gatunków: dąb szypułkowy, modrzew europejski, topola biała, platan klonolistny, brzoza

brodawkowata, grab pospolity, żywotnik zachodni, klon jesionolistny, sosna wejmutka, lipa drobnolistna. Zachowany w dostatecznym stanie.

Na zachodnim obrzeżu parku położony jest wolnostojący budynek stajni z wozownią, a dalej w kierunku północnym spichlerz. Na północny-wschód od parku znajduje się podwórze folwarczne z dominującą bryłą gorzelni. Stajnia - wozownia, zbudowana w 1901 r., murowana z cegły, na podmurówce z kamienia polnego, jednokondygnacyjna z poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym. Budynek na planie prostokąta, z wnętrzem podzielonym na trzy pomieszczenia – stajni, wozowni i garażu. Elewacje tynkowane z zachowanym na elewacji północnej i zachodniej boniowaniem. Obiekt wymaga remontu. Spichlerz, wzniesiony ok. 1880 r., przebudowany w 1903 r., murowany, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym o wysuniętym okapie. Zbudowany na planie prostokąta, elewacje tynkowane, z pozostawionym w cegle detalem w postaci gzymsów kostkowych i obramień. Gorzelnia, wzniesiona w 1880 r., murowana z cegły, dwukondygnacyjna o niejednolitej bryle, z wyższą częścią środkową, pozostałe o zróżnicowanych wysokościach. Od strony południowo-wschodniej kotłownia z kominem. Budynek przykryty dachem dwuspadowym. Obecnie gorzelnia nieczynna. W 2020 r. przeprowadzono przy budynku roboty budowlane.

Budynki w użytkowaniu gospodarstwa rolnego Top-Farms Wielkopolska Sp.z o.o.

Kolonia mieszkalna dawnej służby folwarcznej, ob. domy mieszkalne, jest najpóźniej ukształtowanym elementem założenia pałacowo-folwarcznego. Powstała w 1 ćw. XX w. W rejestrze zabytków ujęto 5 budynków mieszkalnych: dwojak - nr 66, z 1921 r., dwojak – nr 68, z 1919 r., dwojak - nr 70, z 1920 r., trojak – nr 67, z 1922 r., czworak - nr 69, z 1918 r. Budynki założone na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjne, z użytkowym poddaszem, zwrócone kalenicą równoległe do drogi, dwutraktowe, podcieniowe. Ściany budynków murowane z cegły, otynkowane, ozdobione niekiedy kapliczkami (np. domy nr 67, 69). W elewacjach frontowych, na osi symetrii dwu, trzy i czteroprzęsłowe drewniane podcienie – np. domy nr 68, 69 (w budynku nr 66 również podcienie narożnikowe), wsparte na drewnianych, nieznacznie profilowanych słupach, wzmocnionych drewnianymi, profilowanymi mieczami. Na osiach podcieni prostokątne otwory okienne z ceglanyimi podokiennikami. Podobne otwory na pozostałych osiach. Całość nakrywają dachy dwu- i czterospadowe oraz dwuspadowe naczółkowe, kryte dachówką karpiówką. W połaciach dachów okna powiekowe, w szczytach trójpołaciowe wystawki. Wysunięte okapy dachów wsparte na drewnianych, profilowanych kroksztynach. Budynki stanowią

własność prywatną.

GOSTYŃ – kościół par. p.w. św. Małgorzaty

Parafia p.w. św. Małgorzaty była erygowana w XIII w., a pierwotny kościół wzmiankowany w 1310 r. Obecny kościół, usytuowany na północny wschód od Rynku, budowany w latach 1418-1436 w stylu późnogotyckim, powiększony został w 1468 r. przez podwyższenie prezbiterium i dobudowanie naw bocznych. W 1 poł. XVI w. nadbudowano wieżę, dobudowano kruchtę i kaplicę św. Anny. W latach 1560 – 1566 świątynia znajdowała się w rękach kalwinów. Zniszczona pożarem w 1682 r., odbudowana w 1689 r. Gruntownie odnowiona w latach 1901-1902 według projektu arch. Lucjana Michałowskiego. Konserwacja i polichromia sklepienia nawy głównej wykonana wg projektu Wacława Taranczewskiego w latach 1952-1954.

Kościół orientowany, murowany z cegły, wewnątrz otynkowany. Trójnawowy, czteroprzęsłowy z węższym dwuprzęsłowym prezbiterium od wschodu, zamkniętym wielobocznie, czworoboczną ośmiokondygnacyjną wieżą od zachodu, z kruchtą w przyziemiu. Od południa prostokątne niższe kruchty nakryte dachami dwuspadowymi i zakrystia zamknięta wielobocznie. W części od wschodu wieży zewnętrzna klatka schodowa. Wieża kryta dachem płaskim, z krenelażem w zwieńczeniu, na narożach poligonalne wieżyczki. Kościół przykryty dachem dwuspadowym, kryty dachówką. Oszkarpowany - nawy boczne opięte dwuskokowymi szkarpami, prezbiterium czteroskokowymi, a wieża na narożach sześciostokowymi szkarpami. Portale i okna skromne, ostrołukowe późnogotyckie. Wewnątrz sklepienia gwiazdziste z końca XV w. i krzyżowo-żebrowe z 1523 r., chór muzyczny barokowy z poł. XVIII w. wsparty na trzech arkadach filarowych. Trwają prace konserwatorsko-restauratorskie ceglanych elewacji kościoła.

Kościół jest otoczony cmentarzem (z tablicami epitafijnymi i nagrobkami - od wschodu jednokondygnacyjne kaplice grobowe wzniesione z czerwonej cegły, z k. XIX w., Węgierskich, Budziszewskich i Modlibowskich) oraz wymagającym odnowy murem z barokową bramą kościelną z k. XVIII w. Brama usytuowana w południowo-zachodniej części muru okalającego kościół. Murowana, tynkowana, w spływach kryta blachą. Trójosiowa z półkolistą arkadą na osi ujętą parami pilastrów po bokach otworu bramnego. W prześwitach bocznych prostokątne otwory nakryte częścią falistego szczytu.

GOSTYŃ – zajazd klasztorny tzw. Nadolnik

Do rejestru zabytków wpisane zostały dwa budynki dawnego zajazdu klasztornego wzniesione w 2 poł. XVIII w. Zespół zajazdu tzw. Nadolnik

usytuowany jest przy ul. Jana Pawła II, na wschodnim skraju miasta, przy jego granicy z gminą Piaski. Położony jest u podnóża wzniesienia, na którym znajduje się zespół klasztorny, ok. 300 m na południe od jego zabudowań. Do rejestru zabytków wpisany został budynek dawnego zajazdu (Nr 52) i stajni (Nr 54).

Zajazd murowany z cegły, otynkowany, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, w części północnej podpiwniczony (w piwnicach sklepienia kolebkowe). Dach mansardowy pokryty dachówką ceramiczną karpiówką. Elewacje z niewysokim cokółem, symetrycznie podzielone prostokątnymi otworami, zwieńczone profilowanym gzymsem.

Budynek dawnej stajni murowany z kamienia polnego i cegły, otynkowany, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, nakryty dachem czterosпадowym z oknami powiekowymi pokryty dachówką ceramiczną karpiówką. W narożach wydatne, ukośne przypory.

Budynki po remoncie, adaptowane na cele mieszkalne, utrzymane w dobrym stanie. Własność Gminy Gostyń.

GOSTYŃ – zabudowa mieszkaniowa

Z zabudowy mieszkaniowej wyróżniającym się obiektem jest willa przy ul. Bojanowskiego 1. Wzniesiona w 1907 r., murowana z cegły, otynkowana. Bryła rozczłonkowana, zasadniczo dwukondygnacyjna, z nieznacznym uskokiem w elewacji północnej, z wystawką zamkniętą półkolem. Od strony zachodniej trójkondygnacyjna wieża na planie kwadratu, przechodząca w ośmiobok z dachem łamanym, wielopłocciowym. Od strony północnej wieży balkon z balustradą tralkową wsparty na kolumnach. Dachy kryte dachówką karpiówką, hełm wieży obity blachą. Naroża ujęte lizenami. Nad oknami dekoracyjne naczółki wsparte na konsolach. Obiekt jest własnością prywatną, utrzymany w dobrym stanie.

Przy pl. K. Marcinkowskiego 10 usytuowany jest budynek dawnej oberży Jana Kuleszy, niegdyś kapitana wojsk napoleońskich i burmistrza Gostynia. W jego lokalu, w latach 1835-1841 odbywały się spotkania członków Kasyna Gostyńskiego. Od poł. XIX w. funkcjonował tu „Hotel Poznański” prowadzony przez rodzinę Jankiewiczów. W czasie powstania wielkopolskiego 1918-1919 był siedzibą Powiatowej Rady Ludowej i Komendy Straży Ludowej. Obecnie jest to budynek mieszkalny będący własnością prywatną.

Budynek murowany z cegły, otynkowany, założony na planie prostokąta z szeroką sienią przelotową na osi, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty dachem naczółkowym pokrytym eternitem. Na osi elewacji wschodniej dwukondygnacyjny ryzalit z dachem łamanym pokrytym dachówką. Skromny

detal architektoniczny w postaci gzymsów.

Do rejestru zabytków wpisane zostały również trzy domy przy ul. 1 Maja oraz dwa przy ul. Powstańców Wielkopolskich. W większości (poza przebudowanymi domami przy ul. 1 Maja 7 i Powstańców Wielkopolskich 29) są to budynki współczesne, zbudowane z zachowaniem formy historycznej.

KOSOWO – zespół pałacowy

Zespół pałacowy, dawna własność Potworowskich, usytuowany jest w południowej części wsi, przy drodze ze Starego Gostynia do Siemowa.

Pałac wzniesiony w I. 80 XIX w. dla Bronisława Potworowskiego według projektu architekta Stanisława Hebanowskiego, przebudowany gruntownie w 1938 r. Budynek murowany, otynkowany, dwukondygnacyjny, podpiwniczony. Wzniesiony na planie prostokąta, z dwiema przybudówkami od strony północnej i niższymi ryzalitami na planie pięcioboku. Nakryty czterospadowym dachem pokrytym blachą. Fasada skierowana na południe, na osi trójosiowy ryzalit z portykiem filarowym w przyziemiu, zwieńczony frontonem. Otwory okienne w prostych obramieniach z profilowanymi naczółkami. Przed pałacem od strony północnej rozległy taras widokowy. Stan zachowania zadowalający.

Park krajobrazowy o powierzchni 6,6 ha, założony przez Helenę Potworowską, przy współpracy ogrodnika Wojciecha Kwiatkowskiego, w czasie budowy pałacu, częściowo przekształcony. Główny wjazd prowadzi od strony zachodniej, drugi od południowo-wschodniej. Park ogrodzony parkanem na ceglany cokole, podzielony ceglany słupkami. Na terenie parku zachowany stary drzewostan złożony głównie z robinii akacjowej, grabu, jesionu wyniosłego, dębu szypułkowego, przy pałacu współczesne nasadzenia drzew iglastych. Na wprost głównej bramy parku aleja grabowa prowadząca do lasu i głębokiego wąwozu. Zieleń parkowa wymaga uporządkowania.

Zespół folwarczny usytuowany na zachód od parku i pałacu. Budynki gospodarcze usytuowane wokół dużego podwórza. W pierzei wschodniej znajduje się spichlerz (I) połączony z oborą niskim budynkiem, spichlerz (II) usytuowany po stronie południowej, stanowiąca dominantę zespołu gorzelnia usytuowana jest po stronie północnej. Spichlerz (I), z przełomu XIX/XX w, i spichlerz (II), z k. XIX w., wzniesione na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjne, z użytkowym poddaszem, murowane z cegły; spichlerz II otynkowany, spichlerz I rozczłonkowany ceglany lizenami z otworami zamkniętymi odcinkowo. Nakryte dachami dwuspadowymi. Gorzelnia, z 1939 r., murowana z cegły, bryła oparta na trzech prostopadłościanach, ze znacznie wyższą częścią środkową z poddaszem oraz dominującym nad bryłą kominem. Budynek na planie zbliżonym do

kwadratu z przybudówką w części północnej, w której znajduje się kotłownia z kominem. Elewacje ceglane, podzielone lizenami, połączonymi pod gzymsem gładkim pasem. Cokół elewacji frontowej oraz środkowe lizeny obłożone płytkami glazurowanymi, a na wysokości II kondygnacji ozdobne emblematy z motywem roślinnym z cegły klinkierowej. Stan zachowania zadowolający.

Zespół pałacowy i folwarczny stanowią własność osób prywatnych.

KRAJEWICE

Park dworski, założony w 1 poł. XIX w., gdy właścicielem dóbr była rodzina Wilkońskich, przekształcony w 2 poł. XIX w. przez Żółtowskich. Usytuowany w zachodniej części wsi, na niewielkim wzniesieniu, stanowi zachowaną część zespołu rezydencjonalnego, pierwotnie złożonego z pałacu, rozebranego w latach 60. XX w., i parku. Niegdyś powierzchnia parku krajobrazowego wynosiła 6,92 ha, obecnie park o okrojonej do 1,96 ha powierzchni. W południowo-zachodniej części parku zachowany staw – oczyszczony i odnowiony wraz z naprawą ceglanego mostku w 2018 r. Wjazd na teren parku od strony zachodniej i wschodniej prowadzi przez dawne podwórze gospodarcze aleją kasztanowców, zachowaną obecnie w stanie szczątkowym. Z dawnego drzewostanu zachowana głównie lipy drobnolistna i wielkolistna, jesion wyniosły, klon polny, klon jawor, robinia akacjowa, platan i miłorząb. Nie zachował się pierwotny układ komunikacyjny. Obecnie park wymaga rewitalizacji. Park porządkowany w podstawowym zakresie przez mieszkańców. W 2021 r. staraniem aktywnych mieszkańców powstała w parku ścieżka edukacyjna, na której umieszczono tablice ze zdjęciami i opisami historii dworu oraz najważniejszych gatunków drzew. W przyjętej uchwałą Rady Miejskiej w Gostyniu w 2021 r. „Sołeckiej Strategii Rozwoju Sołectwa Krajewice w Gminie Gostyń na lata 2021 - 2026” zawarto program odnowy parku.

Nieruchomość należy do Gminy Gostyń.

KUNOWO – zespół kościoła par. p.w. św. Andrzeja Apostoła

Parafia w Kunowie erygowana została na początku XV w. Pierwszy kościół drewniany z fundacji biskupów poznańskich powstał na przełomie XIII i XIV w. Na przestrzeni wieków wznoszono kolejne, również drewniane. Obecny kościół, murowany z cegły, wzniesiony staraniem ks. Antoniego Jezierskiego w latach 1908-1909, w stylu neobarokowym. Usytuowany w centrum wsi, na terenie cmentarza przykościelnego, funkcjonującego przy wcześniejszych drewnianych świątyniach. W skład zespołu sakralnego wchodzi również plebania z połowy XIX w., położona na wschód od cmentarza przykościelnego.

Kościół oddany do użytku w 1909 r. założony na planie krzyża łacińskiego z wieżą kwadratową na osi od południa. Jednokondygnacyjny, trójnawowy, nakryty dachem mansardowym z lukarnami, pokryty dachówką ceramiczną. Na kalenicy sygnaturka z cebulastym hełmem zwieńczonym krzyżem. Wieża trójkondygnacyjna nakryta hełmem cebulastym z latarnią, pokrytym blachą. Elewacje artykułowane ramowo płaszczyznami tynku o zróżnicowanej fakturze i urozmaicone neobarokowym detalem architektonicznym. Wnętrze sklepione kolebkowo z lunetami. Środkowe przęsło transeptu sklepione krzyżowo otwarte arkadą o łuku koszowym do prezbiterium zamkniętego wewnątrz wielobocznie. Pod drewnianą emporą organową umieszczona belka tęczowa z datą 1713 r. pochodząca z poprzedniego, drewnianego kościoła. W ostatnim czasie wykonano remont wraz z wymianą na nowe pokrycia dachu kościoła. Stan zachowania świątyni dobry.

Cmentarz przykościelny założony zapewne w XVI w., na planie wieloboku. Ograniczony murem otynkowanym, w narożach i przy furcie ujętym lizenami, w południowym odcinku murem kamiennym z wejściem głównym. Obsadzony wzdłuż granic starodrzewem - dęby, lipy, jesiony. Na terenie cmentarza obecnie zachowany jeden nagrobek, proboszcza Kunowa ks. Pawła Sypniewskiego z 1931 r.

Plebania z 1 poł. XIX w., murowana na kamiennym cokole, otynkowana. Wzniesiona na rzucie wydłużonego prostokąta, z dwiema drewnianymi werandami (frontową oraz tylną) oraz późniejszą przybudówką od wschodu. Jednokondygnacyjna, nakryta dachem naczółkowym o pokryciu z dachówki karpiołki. Wielokrotnie remontowana, utrzymana w dobrym stanie.

STARY GOSTYŃ – kościół par. p.w. św. Marcina

Początki parafii i kościoła, ufundowanego przez ówczesnego właściciela Starego Gostynia Mikołaja Przedpełkowica, sięgają XII w. Od 1301 r. do 1874 r. parafią władali benedyktyni z Lubinia, którzy na początku XIV w. ufundowali w Starym Gostyniu kościół murowany, powiększony i odnowiony w latach 1910-1912 wg projektu Rogera Sławskiego; wydłużono wówczas nawę, powiększono zakrytą od północy, dobudowano kruchty od południa i zachodu. Po kasacie zakonu przez władze pruskie proboszczami byli księża diecezjalni. Kościół usytuowany jest w północnej części wsi, na wzgórzu, otacza go od północy i zachodu cmentarz, na którym znajdują się neogotyckie kaplice grobowe Potworowskich i Radońskich z 1910 r. oraz z tego samego roku murowana z czerwonej cegły arkadowa dzwonnica. Na wschód od kościoła, po drugiej stronie drogi wznosi się parterowa plebania z 1 połowy XIX w. Na południe od

kościół znajduje się murowany Dom Katolicki, wybudowany w 1910 r., jednokondygnacyjny, o formach neobarokowych, nakryty dachem mansardowym z facjatkami (ujęty w GEZ). W połowie XX w. kościół otoczono nowym murem, do którego włączono prowadzącą na teren kościoła barokową bramę.

Kościół orientowany, murowany z cegły, czteroprzęsłowy, od wschodu niższe i węższe dwuprzęsłowe prezbiterium zamknięte prosto, nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowymi. Od północy prezbiterium zakrystia na planie prostokąta. Na osi od południa zbliżona do kwadratu kruchta z wejściem od wschodu. Podobna kruchta na osi od zachodu. Bryła zwarta, jednokondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym z dachówki ceramicznej, opięta pilastrami, z niewielką sygnaturką w dachu. Prezbiterium nieco niższe nakryte dachem dwuspadowym. Zakrystia niższa od prezbiterium nakryta dachem pulpitowym. Kruchty niskie nakryte dachami dwuspadowymi.

Obiekt remontowany w miarę potrzeb, w ostatnim czasie sukcesywnie przeprowadzane są prace restauratorsko-konserwatorskie wewnątrz świątyni.

Bramka na cmentarz przykościelny, z XVIII w., usytuowana we wschodniej części muru okalającego kościół, naprzeciw budynku plebanii. Barokowa, murowana z cegły, otynkowana, jednoprzelotowa, z dostawionymi na osi schodami. Na osi arkada koszowa z kluczem ujęta lizenami wspierającymi profilowane belkowanie. Szczyt ze spływami i półkolistym naczółkiem w zwieńczeniu, z owalną płyciną na osi w opasce.

Plebania usytuowana przy głównej drodze przebiegającej przez wieś, naprzeciwko wschodniej elewacji bryły kościoła, zwrócona kalenicą do drogi. Wzniesiona w 1 poł. XIX w., konstrukcji szachulcowej z uzupełnieniami ceglany, tynkowana, na wysokim cokole z kamienia polnego od wschodu, jednokondygnacyjna, podpiwniczona, z użytkowym poddaszem, na planie wydłużonego prostokąta z sienią przelotową na osi, nakryta dachem naczółkowym z dachówki ceramicznej. Stan zachowania dobry.

WITOLDOWO – park dworski

Park dworski z poł. XIX w., usytuowany przy drodze z Goli do Łęki Wielkiej, na północ od zabudowań miejscowości. Wjazd na teren parku, obecnie o powierzchni 1,26 ha, od strony północno-wschodniej. W północno-zachodniej części usytuowany dwór, ob. budynek mieszkalny. Drzewostan parkowy tworzą gatunki drzew: dąb, jesion, robinia akacja, klon i topola. Pierwotny park podzielono na kilka działek ewidencyjnych. Pierwotna kompozycja całkowicie zatarta. Przetrzebiony drzewostan parkowy.

Nieruchomość wchodzi w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

ZIÓŁKOWO – zespół pałacowy

Zespół pałacowy usytuowany przy skrzyżowaniu dróg z Krajewic, Domachowa, Rębowa i Ziółkowa. Zespół rezydencjonalny zajmuje wschodnią część założenia, w którego skład wchodzi: pałac, oficyna i park, zaś zespół folwarczny, z zachowaną fragmentarycznie dawną zabudową, usytuowany na zachód od pałacu.

Pałac wzniesiony w 2 poł. XIX w., z późniejszą dobudówką od północy, fasadą zwróconą na zachód. Budynek murowany z cegły, tynkowany, podpiwniczony, założony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym. W elewacji frontowej czteroosiowy pozorny ryzalit, poprzedzony w przyziemiu czterokolumnowym portykiem z podjazdem. Od północy przylega piętrowa, niższa od korpusu głównego, podpiwniczona dobudówka nakryta dachem czterospadowym. Elewacje dzielone gzymsami i półkolumnami. Obecnie pałac pełni funkcje budynku mieszkalnego wielorodzinnego. Po remoncie utrzymany w dobrym stanie.

Oficyna usytuowana na północ od pałacu, wzniesiona w 1 poł. XIX w., nadbudowana i przebudowana w końcu XIX w. Murowana z cegły, podpiwniczona, dwukondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym. Elewacje tynkowane, w kondygnacji parteru część elewacji nieco cofnięta i podzielona doryckimi półkolumnami. Obiekt zamieszkały. Stan dostateczny.

Park krajobrazowy, z 2 poł. XIX w., obecnie relikt o pow. 1,68 ha, w tym dawny warzywnik w części południowej, w części centralnej niewielki staw. Położony na terenie lekko falistym, w płytkiej kotlinie, której doliną płynie ciek wodny. Starodrzew wielogatunkowy rodzimego pochodzenia, w tym okazałe dęby, lipy, wiązy. Park wymaga rewitalizacji.

Zespół pałacowy wchodzi w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Gostyń nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia

18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powódzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem miast czy wsi. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworskie, pałacowe i folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów

architektonicznych związanych z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną, niewielka możliwość ich wykorzystania spowodowała opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów i ich likwidację.

Do najczęstszych przyczyn zniszczeń założeń ogrodowych zaliczyć należy podziały własnościowe w obrębie założenia parkowego, wadliwą gospodarkę oraz wady realizacyjne. Ważne jest, aby całość zabytkowego obszaru pozostawała możliwie w ręku jednego użytkownika, bez dzielenia całości terenu na kilka części i bez wprowadzania kilku użytkowników o różnych, sprzecznych programach użytkowania w obrębie chronionego parku. Największe zniszczenia powodują nieodpowiednie zmiany rodzaju użytkowania parku. Niekorzystne jest wprowadzanie nowych elementów, sprzecznych z charakterystycznym układem zabytkowym parku, wśród których do najczęściej spotykanych zaliczyć można niewłaściwie lokalizowane i zakładane boiska sportowe, parkingi, ujęcia wody itp. W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Wadami sprzyjającymi powstawaniu zniszczeń są również nieprawidłowości w zakresie materiału roślinnego. Są to przeważnie niezgodności z miejscowymi warunkami glebowymi, wodnymi lub klimatycznymi, zwłaszcza w przypadku zastosowania form roślinnych introdukowanych. Prowadzi to do powstawania ubytków w kompozycji ogrodowej, a wynika zazwyczaj z niedostatecznej znajomości samych roślin i ich wymagań.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymieniał również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z art. 22, ust. 5 cyt. ustawy w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Gmina Gostyń wykonała w 2016 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomości. Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem do końca 2025 r. zostanie wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych,

- prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
 - udostępnienie gminnej ewidencji zabytków i „Programu opieki nad zabytkami gminy Gostyń na lata 2023-2026” oraz sprawozdań z jego realizacji na stronie internetowej Urzędu Miejskiego,
 - uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
 - ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
 - udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
 - współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - organizacja i udział w imprezach – koncertach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
 - organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych z dziedzictwem kulturowym,
 - popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
 - współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
 - propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych (prezentacja na stronie internetowej Gminy obiektów nieużytkowanych wraz z informacją na temat źródeł finansowania i preferencji finansowych),
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty

budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków; zasady udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowiących własności Gminy Gostyń określone zostały w Uchwale Nr IX/123/19 Rady Miejskiej w Gostyniu z dnia 5 września 2019 r. W latach 2019-2022 udzielone zostały następujące dotacje:

- 1) Uchwała Nr V/52/19 z dnia 7 marca 2019 r. – dotacja dla Parafii św. Marcina w Starym Gostyniu; konserwacja obrazu Matki Bożej z Dzieciątkiem oraz bocznego wejścia do kościoła (25.000,00 zł),
 - 2) Uchwała Nr VII/102/19 z dnia 13 czerwca 2019 r. – dotacja dla Parafii św. Małgorzaty w Gostyniu; renowacja ołtarza św. Anny, etap I (25.000,00 zł),
 - 3) Uchwała Nr XIII/181/20 z dnia 17 lutego 2020 r. – dotacja dla Parafii św. Marcina w Starym Gostyniu; konserwacja chrzcielnicy (27.000,00 zł),
 - 4) Uchwała Nr XV/223/20 z dnia 28 maja 2020 r. – dotacja dla Parafii św. Małgorzaty w Gostyniu; renowacja ołtarza św. Anny, etap II (100.000,00 zł),
 - 5) Uchwała Nr XXV/301/21 z dnia 4 marca 2021 r. – dotacja dla Parafii św. Marcina w Starym Gostyniu; konserwacja ołtarza głównego, etap I (60.000,00 zł),
 - 6) Uchwała Nr XXXVII/454/22 z dnia 28 kwietnia 2022 r. – dotacja dla Parafii św. Małgorzaty w Gostyniu; remont elewacji wschodniej i południowej (100.000,00 zł),
 - 7) Uchwała Nr XXXVII/455/22 z dnia 28 kwietnia 2022 r. – dotacja dla Parafii św. Marcina w Starym Gostyniu; konserwacja ołtarza głównego, etap II (30.000,00 zł),
- planowane jest coroczne wydziałanie określonych kwot na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
 - określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
 - zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni

ogrodowej wokół zabytkowych budynków,

- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni publicznej z zachowaniem i wyeksponowaniem jej historycznych elementów,
- opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszarów najcenniejszych ze względu na zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- rewaloryzacja parku dworskiego w Krajewicach; uporządkowanie zieleni, prace pielęgnacyjne i sanitarne drzewostanu, budowa ciągów komunikacyjnych i spacerowych, wykonanie oświetlenia i edukacyjnego placu zabaw, uzupełnienie zieleni parkowej nowymi nasadzeniami drzew i krzewów ozdobnych; w pierwszym etapie planowane jest wykonanie inwentaryzacji dendrologicznej i projektu rewaloryzacji,
- podejmowanie działań o dofinansowanie prac przy rewaloryzacji parku z funduszy zewnętrznych.

11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. garncarstwo, rymarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo; zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach organizowanych przez ochotnicze hufce pracy, udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”,
- wspieranie tworzenia gospodarstw agroturystycznych; szkolenia dla rolników zainteresowanych prowadzeniem działalności agroturystycznej.

11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Do działań z zakresu opieki nad zabytkami należy również wytyczanie i utrzymywanie szlaków turystycznych, które stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Elementy dziedzictwa

kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową oferty turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości w staraniach o przyjezdnych. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych, nordic walking, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega, bowiem w świecie współczesnej cywilizacji i wysokiej techniki poszukujemy naturalnej przyrody, bogactwa lasów, kryształowego powietrza i czystej wody. W pełnym napięć życia poszukujemy „miłych wspomnień z dzieciństwa”, ojczyzno krajobrazu, w którym odnajdujemy harmonię pól, a w nich, wiejskie dwory, parki, kościoły, przydrożne kapliczki. Jednocześnie pobyt na wsi uczy szacunku do przyrody i dbania o nią, pokazuje jak ważna jest bioróżnorodność i zachowanie krajobrazu przyrodniczego. Również powrót do korzeni, poznanie dziedzictwa przodków staje się jedną z potrzeb, która może być zrealizowana także dzięki turystyce i jej części składowych.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy Gostyń, ale ze szczególnie cennymi terenami objętymi ochroną krajobrazu i rezerwatem przyrody, dostępność komunikacyjna, zróżnicowany przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowliach sakralnych i rezydencjonalnych otoczonych parkami, sąsiedztwo Bazyliki Świętogórskiej ze znanym Festiwałem Muzyki Oratoryjnej Musica Sacromontana, ślady wielokulturowości, cykliczne imprezy w kalendarzu imprez gminnych, tradycje kręglarskie, tradycje wyrobu i renowacji powozów konnych oraz jeździeckie z funkcjonującymi stajniami koni, wyścigi drezyn ręcznych w Kunowie, działające muzea, w tym prywatne z zabytkowymi eksponatami motoryzacji, znane postaci i miejsca historyczne, działalność ośrodka „Kraina Orła Białego” i wielu stowarzyszeń propagujących kulturę i tradycje, istniejące już szlaki turystyczne, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy.

Gmina jest integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, co przełożyło się m.in. na powstanie niektórych szlaków turystycznych. Również współpraca w ramach Stowarzyszenia LGD „Gościnna Wielkopolska” i Międzygminnego Związku Turystycznego „Wielkopolska Gościnna” z siedzibą w Pępowie, do których należy gmina Gostyń, przynosi wymierne korzyści. Związane są np. z ochroną dziedzictwa i krajobrazu wiejskiego, wytyczeniem szlaków

turystycznych, produktem turystycznym „Kolej Na Luzie” czy promocją walorów turystycznych gminy, na której terenie przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne. Szlaki te stanowią także formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Tworzą one system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejsc, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach. Wśród różnego typu szlaków wyznaczonych przez PTTK, powiaty i stowarzyszenia występują:

- *SZLAK ŚW. WOJCIECHA*, międzynarodowy, wiedzie z Czech do Polski przez miejscowości: Kłodzko – Wrocław – Trzebnica – Żmigród - Miejska Górka – Krobia – Gostyń - Śrem – Giecz – Poznań – Gniezno – Toruń – Bydgoszcz – Malbork – Elbląg – Gdańsk;
- *ZIEMIAŃSKI SZLAK ROWEROWY*, zielony, dł. 245 km, utworzony przez Międzygminny Związek Turystyczny „Wielkopolska Gościńska”. Prowadzi z Poznania do miast południowej Wielkopolski, gdzie tworzy pętlę. Przebiega m.in. przez miejscowości położone na terenie powiatu gostyńskiego, w tym gminy Gostyń. Fragment trasy – dł. 40 km - prowadzi przez Kunowo, Skowronki, Ostrowo, Bogusławki, Gostyń, Grabonóg, Bodzewo, Ziółkowo, Domachowo, Ludwinowo, Gębice, Pępowo, dalej prowadzi do Kobyłina;
- *SZLAK BURSZTYNOWY* – czyli linia nr R9 z 12 należących do systemu europejskich sieci tras rowerowych EuroVelo. Biegnie przez Polskę od Gdańska nad Bałtykiem przez Czechy do Austrii, Słowenii i kończy się w Puli nad Adriatykiem w Chorwacji. Odcinek linii nr 9, łączący Poznań z Wrocławiem, przebiega przez tereny powiatu i gminy Gostyń. Trasa dł. ok. 40 km, częściowo pokrywa się z Ziemiańskim Szlakiem Rowerowym;
- *BISKUPIAŃSKI SZLAK ROWEROWY*, dł. 50 km, utworzony przez MZT „Gościńska Wielkopolska”, wiodący przez 13 miejscowości leżących w granicach mikroregionu folklorystycznego zwanego Biskupizną. Przebiega głównie przez tereny sąsiedniej gminy Krobia, obejmuje również teren gminy Gostyń (miejscowość Sikorzyn, która należała do klucza wsi biskupiańskich);
- *ZABYTKI SAKRALNE POŁUDNIOWEJ WIELKOPOLSKI*, szlak samochodowy, dł. 90 km, przebiegający w ciągu dróg wojewódzkich

i krajowych przebiegających przez powiaty: kościański, gostyński i rawicki, którego współrealizatorem była gmina Gostyń. Na trasie znajduje się m.in. kościół p.w. św. Małgorzaty w Gostyniu (również pobliski zespół klasztorny na Świętej Górze w gminie Piaski);

- *SZLAK SZKOCKI*, ukazujący powiązania polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego, łączy miasta dawnego pogranicza Wielkopolski z miastami dawnego powiatu konińskiego, gdzie w wiekach XVI i XVII najliczniej osiedlali się emigranci ze Szkocji. Punktami etapowymi szlaku są: Wrocław - Leszno- Gostyń – Koźmin - Kobylin - Jarocin – Pleszew – Kalisz – Stawiszyn – Konin – Koło;
- *SZLAK ZIELONY*, pieszy, dł. 17,8 km, przebieg: Gostyń – Czachorowo – Sikorzyn - Pijanowice – Żytowiecko – Pudliszki;
- *SZLAK BAROKOWY*, żółty, pieszy, dł. 68,9 km, Leszno – Osieczna – Siemowo – Kosowo – Klony – rezerwat „Torfowisko Źródłiskowe” – Gostyń – Głogówko – Borek Wlkp. – Łowęcice;
- *SZLAK IM. STANISŁAWA HELSZTYŃSKIEGO*, trasa rowerowa, zachodnia, dł. 18 km, przebiega przez miejscowości, z którymi związany był patron szlaku: Gostyń – Gola – Kosowo – Klony – Stary Gostyń – Gostyń.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków czy ścieżek dydaktycznych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt np. w porozumieniu z sąsiednimi gminami można utworzyć szlak organiczników związanych z Kasynem Gostyńskim - Gustaw Potworowski, Dezydery Chłapowski czy Edmund Bojanowski i inni, ewentualnie szlak pałaców i dworów ziemi gostyńskiej. Funkcjonujące w Daleszynie, Bogustawkach i Siemowie stacje koni i usługi z nimi związane można by włączyć w istniejące szlaki konne gmin sąsiednich np. szlak „Wielkopolskiej Podkowy”. Tereny cenne przyrodniczo zachęcają do wytyczenia tras nordic walking, narciarstwa biegowego czy ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z występującymi tutaj okazami flory i fauny, zaprezentowanymi np. na fotogramach, ewentualnie punktów obserwacji ornitologicznych, jako dobry przykład realizacji idei tzw. birdwatchingu (podglądanie ptaków) i turystyki fotograficznej, walkingtours – spacerowe wycieczki piesze indywidualne i zorganizowane, wildlifewatching – podglądanie świata przyrody. Również utworzenie nieoznakowanych w terenie szlaków questingowych, których tematyka dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z ciekawą historią – np. miejsca i osoby

związane z kolejnymi powstaniami oraz zrywami narodowymi, czy zasłużeni przedstawiciele mniejszości narodowych, uatrakcyjnią ofertę turystyczną dla mieszkańców gminy.

Nowe realizacje szlaków czy ścieżek pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się zarówno z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Agroturystyka – to forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym. W Polsce rozwija się niezwykle dynamicznie ten rodzaj turystyki wiejskiej, wykorzystującej naturalne walory dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej, a obiekty kultury materialnej wsi, do niedawna tracone bezpowrotnie, dzisiaj odżywają na nowo. Starym domom, karczmom, kuźniom, często będącym przykładem unikatowej sztuki budowlanej, nadaje się nowe przeznaczenie – służą turystom.

Rozwój na terenie gminy agroturystyki, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa - przykład realizacji znajdziemy „Pod Jodłami” w Brzeziu - to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Gostyń wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
 - uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).
2. Instrumenty finansowe:
- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
 - dotacje,
 - subwencje,
 - dofinansowania.
3. Instrumenty społeczne:
- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
 - edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
 - współpraca z organizacjami społecznymi.
4. Koordynacja i kontrola
- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
 - utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
 - wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu

realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do najważniejszych zapisów należy określenie, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe. I tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;

- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83a). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674 ze zm.).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/kultura>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty

i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

6. Powiatu Gostyńskiego

Zasady i tryb udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie Powiatu Gostyńskiego określone zostały w Uchwale Nr XXXVII/283/22 Rady Powiatu Gostyńskiego z dnia 31 marca 2022 roku.

Witryna internetowa: <https://powiat.gostyn.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in. z zaplanowanych na lata 2021-2027, *Programu Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.*

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.